

- ⌘ prikkels voor meer kwaliteit;
- ⌘ prikkels voor meer kleinschaligheid binnen instellingen;
- ⌘ meer invloed van de student (op het onderwijstraject) en een goede mogelijkheid om verhaal te halen in geval van zwakke opleidingen.

Grondslagen bekostiging

De grondslagen voor de instellingsbekostiging voor het verzorgen van hoger onderwijs⁵⁹ zijn:

- ⌘ er komt één integraal bekostigingsmodel voor hbo en wetenschappelijk onderwijs;
- ⌘ de bekostiging is gebaseerd op het aantal studenten dat per jaar is ingeschreven bij geaccrediteerde bachelor- en masteropleidingen (60% van het onderwijsdeel), het aantal bachelor- en mastergraden dat aan studenten wordt verleend (20% van het onderwijsdeel) en een instellingsspecifieke onderwijsopslag (20% van het onderwijsdeel). De instellingsspecifieke onderwijsopslag komt in de volgende subparagraaf aan de orde;
- ⌘ studenten worden bekostigd als ze voldoen aan de nationaliteits- en woonplaatsvereisten en als ze nog geen bachelor- of mastergraad behaald hebben;
- ⌘ bekostiging wordt gebaseerd op de nominale duur van de studie;
- ⌘ voor studenten die als tweede (navolgende) studie een lerarenopleiding of opleiding in de gezondheidszorg volgen komt er een aanvullende bekostiging. Voor excellente studenten zal nader worden uitgewerkt wanneer deze voor een bekostigde (navolgende) studie in aanmerking komen;
- ⌘ een 'bekostigde' student is het wettelijke collegegeld verschuldigd tot het moment van afstuderen. Mocht na invoering blijken dat studenten hiermee strategisch omgaan, dan zullen aanvullende maatregelen worden getroffen;
- ⌘ een student die niet voldoet aan de nationaliteits- en/of woonplaatsvereiste en/of al een bachelor- of mastergraad is verleend, is het instellingscollegegeld verschuldigd. De medezeggenschap heeft adviesrecht op de hoogte van het instellingscollegegeld. De hoogte van het instellingscollegegeld kan worden gedifferentieerd naar groepen van opleidingen en van studenten en kent geen maximum of minimum. De leeftijdsgrens van 29 waarboven een instelling een instellingscollegegeld kan vragen vervalt;
- ⌘ het nieuwe stelsel van instellingsbekostiging wordt naar verwachting vanaf het begrotingsjaar 2010 budgettair neutraal ingevoerd. Dat geldt zowel voor het macrobudget als voor het budget dat de individuele instellingen ontvangen.

Instellingsspecifieke onderwijsopslag

Het voorlopige beeld van het kabinet is dat de instellingsspecifieke onderwijsopslag 20% uitmaakt van de totale onderwijsbekostiging. De onderwijsopslag kan, afgezien van de noodzaak daartoe om het nieuwe model budgettair neutraal in te kunnen voeren, meerdere doelen dienen.

Om te beginnen kan deze bevorderen dat werk maken van kwaliteit meer centraal wordt gesteld in de publieke bekostiging van onderwijs. Volgens de Onderwijsraad is het mogelijk een deel van de publieke financiering te relateren aan prestaties van instellingen. Daarbij worden de prestaties beoordeeld aan de hand van het opleidingsniveau van de docenten en het niveau van de afgestudeerden (eindwerkstukken van studenten)⁶⁰. De NVAO moet volgens de Onderwijsraad de extra kwaliteit van de opleidingen beoordelen. Hiertoe ziet de NVAO goede mogelijkheden. Er zal een

onderzoeksopdracht worden geformuleerd voor een verkenning van de voor- en nadelen van invoering van parameters voor kwaliteitsbekostiging voor een werkgroep van deskundigen en bestuurders. Hierbij zullen de VSNU, de HBO-raad en de studentenbonden worden betrokken. Afhankelijk van die verkenning neemt OCW volgend jaar een beslissing over al dan niet invoeren van de onderwijsopslag als kwaliteitswaarderend instrument.

De doelstellingen van dit aspect van de onderwijsopslag (bewezen extra kwaliteit) en die van de Fes-middelen voor excellentie komen sterk met elkaar overeen. Met beide instrumenten wordt beoogd dat instellingen zich meer op kwaliteit onderscheiden. Een belangrijk onderscheid tussen beide instrumenten zit in de volgtijdelijkheid. De Fes-middelen zijn bedoeld om (het realiseren van) excellentie te stimuleren. Bij de dynamisering van de onderwijsopslag worden instellingen achteraf beloond voor onderwijs van extra kwaliteit.

Een tweede doel van de onderwijsopslag is het vervullen van een waarborgfunctie voor stabiliteit en kwaliteit bij sterk fluctuerende studentenaantallen of aantallen behaalde graden. Voor een aantal opleidingen die zonder extra ondersteuning dreigen te verdwijnen of in onvoldoende mate tot stand komen voelt het kabinet een specifieke verantwoordelijkheid. Het gaat om opleidingen met een duidelijke maatschappelijke meerwaarde, bijvoorbeeld omdat zij opleiden voor beroepen met grote externe maatschappelijke effecten of omdat het om vakgebieden gaat waarin Nederland excelleert en die om die reden bescherming verdienen. Daarbij dienen de criteria die bepalen welke opleidingen tot de verantwoordelijkheid van de overheid worden gerekend nog nader uitgewerkt te worden.

Derde doel van de onderwijsopslag is het faciliteren van instellingsspecifieke vaste kosten, zoals voor laboratoria en collecties.

Na een periode van vijf jaar zal geëvalueerd worden of de instellingsspecifieke onderwijsopslag in relatie tot de genoemde doelen nog noodzakelijk is.

Verhoging collegegeld

Omwille van een bijdrage aan het voorzien in het budget dat volgens de Commissie Leraren nodig is om de positie van de leraar te verbeteren wordt een verhoging van het wettelijk collegegeld voorgesteld, oplopend met ongeveer € 22 per jaar, gedurende tien jaar. De meeropbrengsten van deze verhoging worden afgeboekt van het macrobudget voor de universiteiten en hogescholen. De verhoging van het collegegeld wordt in de aanvullende beurs gecompenseerd, zoals dat tot nu toe gebruikelijk is. Als flankerende maatregel wordt de wijze van terugbetalen van studieschulden verbeterd en inkomensafhankelijk gemaakt (zie verder hierna). De berekening van de rente blijft ongewijzigd.

Studiefinanciering

De afgelopen jaren zijn meer studenten gaan lenen en is het gemiddelde bedrag dat studenten lenen fors gestegen. Naast voldoende financiële ruimte om te investeren in een studie betekent het wegnemen van financiële barrières ook dat ex-studenten zo min mogelijk hinder moet ondervinden

van het terugbetalen van hun studieschuld. Daarom wil het kabinet het terugbetalingsstelsel van studieschulden verbeteren. Het accent ligt op een eenvoudig en transparant stelsel.

Het stelsel van terugbetalen wordt verbeterd. De ondergrens, vanaf waar terugbetaald moet worden, wordt verhoogd naar 120% van het wettelijk minimum loon. Studenten hebben 25 jaar de tijd om hun studieschuld af te lossen. Daarna wordt een eventueel resterende studieschuld kwijtgescholden. Studenten hebben ook de mogelijkheid om tussentijds voor een periode van maximaal vijf jaar de terugbetaling op te schorten. De terugbetaling zal nooit meer dan een vast percentage van het jaarinkomen bedragen.

2.5.3 Overige aanpassingen van de wet

Conform de opdracht in het Coalitieakkoord wordt het nieuwe stelsel van bekostiging vergezeld door een aantal andere aanpassingen van de wet. Die hebben als doel om de kwaliteit van het hoger onderwijs en de positie van de student en de professional te versterken. Het gaat om maatregelen die verband houden met de ambities in deze agenda, niet controversieel zijn en op relatief korte termijn vorm kunnen krijgen.

De belangrijkste daarvan is dat de positie van studenten, vooral waar het de medezeggenschap betreft, wordt verbeterd. Dit past bij mijn voornemen om de positie van de betrokkenen te versterken:

- ⌘ Er komt één loket voor de rechtsbeschermingsprocedure voor de student, zowel intern (binnen de instelling) als extern (de rechterlijke procedure).
- ⌘ Studenten krijgen een adviesrecht over het instellingscollegegeld en instemmingsrecht met regelingen voor het profileringsfonds (met uitzondering van de omvang).
- ⌘ De bewijslast bij de externe rechtsgang wordt omgedraaid: de geschillencommissie toetst voortaan of de medezeggenschap mocht weigeren instemming te geven en niet of de instelling tot een besluit heeft kunnen komen (conform de WOR).
- ⌘ De instelling wordt verplicht (studentleden van) medezeggenschapsorganen te ondersteunen, bijvoorbeeld door een financiële tegemoetkoming te verstrekken via het profileringsfonds.
- ⌘ Er komt een recht op verhaal: de student moet ervan uit kunnen gaan dat als een onderwijsinstelling niet waarmaakt wat zij beloofd of afgesproken heeft, hij verhaal kan halen en adequaat wordt gecompenseerd.

Andere maatregelen zijn:

- ⌘ De instellingen krijgen de plicht relevante informatie te leveren voor de studiekeuze aan (aanstaande) studenten.
- ⌘ De examencommissie krijgt meer bevoegdheden (richtlijnen voor beoordeling en toetsing) en er kunnen ook externen in worden opgenomen.
- ⌘ Een opleiding krijgt pas een accreditatie als het aspect 'toetsen en beoordelen' ten minste met voldoende is beoordeeld.

STRATEGISCHE AGENDA

- ⌘ Er komt een wettelijke voorziening voor een herstelperiode na een negatief accreditatiebesluit. De NVAO beoordeelt of een opleiding daarvoor in aanmerking komt.
- ⌘ Joint degrees worden wettelijk mogelijk gemaakt.
- ⌘ Studenten die zeer ernstige overlast plegen of studenten die blijkens hun gedrag ongeschikt zijn voor de toekomstige beroepsuitoefening kunnen definitief van de instelling respectievelijk de opleiding verwijderd worden (judicium abeundi).
- ⌘ Voor alle instellingen zal een wettelijk verplichte scheiding tussen bestuur en intern toezicht gelden en een wettelijke verandering van de branchecode voor goed bestuur.
- ⌘ Om in- en uitschrijvingprocedures administratief te versimpelen vervalt de jaarlijkse herinschrijving: een student schrijft zich voor een onbepaald aantal jaren in voor het volgen van een opleiding. De inschrijving duurt tot het moment van uitschrijving. Studenten worden op hun verzoek uitgeschreven, met eventuele teruggave van het collegegeld.
- ⌘ Er komt een ingekaderd experimenteerartikel in de wet, met als oogmerk om – met behoud van rechtszekerheid – flexibiliteit voor innovatieve ontwikkelingen in te bouwen.
- ⌘ Het onderscheid tussen initiële en postinitiële opleidingen en tussen aangewezen instellingen en rechtspersonen met geaccrediteerd onderwijs is niet helder. Dit wordt vereenvoudigd.

2.5.4 Financiering schakelvoorzieningen hbo-wo

Hbo- en wo-opleidingen leiden voor verschillende beroepen op. Als studenten overstappen van een hbo-bachelor naar een wo-master, dan missen ze soms kennis die voor de wo-master van belang is. Schakelprogramma's of pre-masters zijn bedoeld om deze deficiënties weg te nemen. Deze schakelprogramma's zijn momenteel kwalitatief van voldoende niveau. Studenten worden volgens de Inspectie van het onderwijs effectief en efficiënt voorbereid op hun masteropleiding.

De schakelvoorzieningen variëren van instelling tot instelling en van discipline tot discipline, afhankelijk van de mate waarin hbo-bacheloropleidingen en wo-masters op elkaar aansluiten. Er zijn enkele hoofdvormen te onderscheiden. Veel universiteiten hebben inmiddels afspraken met hogescholen waarbij schakelprogramma's gevolgd kunnen worden tijdens de keuzeruimte van de hbo-bachelor. Deze voorzieningen hebben meestal een omvang van dertig ECTS. De aansluiting van wo-bachelor naar wo-master is in deze gevallen zeer direct en vraagt geen extra tijd. Maar het hbo kan niet onbegrensd studenten voorbereiden op het wetenschappelijk onderwijs. Hbo en wo zijn inhoudelijk immers verschillend georiënteerd. Zeker als het schakelprogramma meer dan dertig ECTS beslaat, kan dit niet meer opgevangen worden binnen de hbo-bachelor. Het overige deel wordt dan aangeboden op de universiteit.

Elke universiteit ontvangt een rijksbijdrage die zij ook kan gebruiken om schakelprogramma's aan te bieden. Bij het berekenen van de rijksbijdrage voor universiteiten hanteert de overheid verdeelregels waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen studenten die een bachelor- en masteropleiding volgen. Universiteiten krijgen een zogenaamde diplomaopslag voor elke student die de

mastergraad behaalt. Daarin zit in feite de 'vergoeding' voor de begeleiding die voorafgaat aan de masteropleiding, de masteropleiding zelf en de begeleiding naar de graadverlening.

Het uitgangspunt voor bekostiging van opleidingen is dat de aangeboden opleiding gericht moet zijn op het behalen van een diploma. In het wetenschappelijk onderwijs is voor schakelprogramma's nadrukkelijk één uitzondering op die regel gemaakt (zie ook kamerstukken 11 2004/05 nr. 28248). Het is daarmee toegestaan studenten in te schrijven bij een reguliere opleiding, terwijl vaststaat dat zij niet worden opgeleid voor het bachelordiploma van die opleiding. De inschrijving van deze studenten in de bachelor leidt niet tot een verhoging van de rijksbijdrage; dat gebeurt pas bij inschrijving en afronding van de masteropleiding.

Met VSNU en HBO-raad is afgesproken dat deficiëntieprogramma's gericht op doorstroom van de hbo-bachelor- naar wo-masteropleidingen als hoofdregel binnen een bacheloropleiding worden vormgegeven. De studenten in kwestie worden ingeschreven bij de reguliere bacheloropleiding, zodat ze maximaal het wettelijk collegegeld hoeven te betalen en gebruik kunnen maken van de terugbetalingsregeling (bij schakelprogramma's korter dan een jaar). Enkel programma's van geringe omvang (summercourses) worden nog buiten de bacheloropleiding om aangeboden, met een bijbehorende (beperkte) onkostenvergoeding.

Voor zover schakelprogramma's worden vormgegeven binnen een bacheloropleiding, kunnen studenten hun studiefinanciering hiervoor gebruiken.

2.5.5 Toezicht en accreditatie

De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) heeft aangegeven, dat de manier waarop in het onderwijs om verantwoording wordt gevraagd tot bureaucratie leidt en niet bijdraagt aan een innovatief klimaat binnen een onderwijsinstelling⁶¹. Het toezicht is op die manier niet langer effectief. In navolging van de WRR gaat toezicht dan ook waar mogelijk uit van 'verdiend vertrouwen'. Tegelijkertijd moet de overheid in gevallen waar het mis gaat of dreigt te gaan snel actie kunnen ondernemen.

Toezicht

Extern toezicht is noodzakelijk, maar het streven is de bureaucratische lasten voor de instellingen zo minimaal mogelijk te laten zijn. Extern toezicht is aanvullend op het interne toezicht en proportioneel:

- ⋮ Het instellingsbestuur draagt zorg voor de kwaliteit van het onderwijs en de interne kwaliteitszorg. De Raad van Toezicht ziet er op toe dat het instellingsbestuur dit zorgvuldig doet.
- ⋮ De NVAO verleent periodiek accreditatie. In het kader van de Bologna-afspraken wordt Europees toezicht op het functioneren van de nationale kwaliteitsorganen opgebouwd.
- ⋮ Het geïntegreerde toezicht (Onderwijsinspectie, Audit Dienst en Cfi) richt zich op de rechtmatigheid en doelmatigheid in het hoger onderwijs. De Onderwijsinspectie ziet toe op het functioneren van het accreditatiestelsel en doet in bijzondere gevallen onderzoek naar incidenten.

- ⋮ Toezicht op maat is een sleutelbegrip: minder extern toezicht waar dat kan ('verdiend vertrouwen') en méér toezicht waar dat moet. Dit zal ook één van de uitgangspunten zijn voor het ontwerp van het accreditatiesysteem nieuwe stijl na 2010.

Accreditatie

Na het doorlopen van de eerste accreditatieronde zijn er goede redenen om de tweede ronde anders in te richten. De Tweede Kamer ontvangt separaat een uitgebreide notitie met een voorstel voor de tweede ronde. In deze agenda zijn de hoofdlijnen daarvan opgenomen:

We willen instellingen en professionals de ruimte geven om te werken aan substantiële kwaliteitsverbetering⁶². Binnen de universiteiten en hogescholen, zowel bij bestuurders als bij professionals, bestaat al langere tijd onvrede over de lasten van accreditatie en dan vooral over het bureaucratisch gehalte. Daartegenover staat dat de huidige maatschappelijke onrust over de kwaliteit van sommige opleidingen niet altijd terug te vinden is in de uitkomsten van de accreditaties. Dit komt omdat er geen ruimte voor nuance is: een opleiding is wel of niet geaccrediteerd. Het huidige systeem richt zich vooral op 'accountability': het de maat nemen. Maar behalve dat opleidingen en instellingen de maat wordt genomen, moet er ook een prikkel voor het verbeteren van de kwaliteit zijn. Voor de tweede accreditatieronde is gezocht naar een systeem dat instellingen meer ruimte geeft om zich te verbeteren, dat een stimulans is voor de interne kwaliteitscultuur, minder (onnodige) administratieve lasten met zich meebrengt en dat tegelijkertijd voldoet aan het uitgangspunt dat iedere opleiding periodiek beoordeeld wordt door externe, onafhankelijke deskundigen. De internationale richtlijnen en afspraken zijn daarbij maatgevend; het voorstel wordt door gezaghebbende experts beoordeeld op overeenstemming met Europese richtlijnen op het gebied van externe kwaliteitszorg.

Nieuw in het aangepaste accreditatiesysteem is de 'instellingsaudit' (bekend uit onder andere het VK), die instellingen kunnen laten doen. De NVAO beoordeelt dan de interne kwaliteitszorg van de instelling en kijkt naar de betrokkenheid van studenten, het personeelsbeleid, voorzieningen en andere facetten waarvan het meer voor de hand ligt om deze op het niveau van de instelling te beoordelen dan op het niveau van de opleiding. De NVAO licht de instelling grondig door en legt een 'site visit' af. Een positief oordeel van de NVAO naar aanleiding van de 'instellingsaudit' leidt ertoe dat een instelling 'verdiend vertrouwen' krijgt en in een ander beoordelingsregime komt voor de accreditatie van opleidingen. Een negatief oordeel betekent dat de NVAO de accreditatie van opleidingen vooraf laat gaan door een grondige inhoudelijke analyse zoals in het huidige accreditatiesysteem.

De accreditatie van opleidingen is en blijft gebaseerd op het oordeel van externe professionals. Deze externe kwaliteitsbeoordeling komt straks onder inhoudelijke verantwoordelijkheid van de instellingen. De instelling stelt een panel samen van deskundigen en onafhankelijke 'peers' die een opleidingsrapport opstellen en in gesprek gaan met de opleiding over de inhoudelijke kwaliteit én de mogelijke verbeterpunten. Wanneer er een positief oordeel is naar aanleiding van de 'instellingsaudit', hoeft de accreditatie van de afzonderlijke opleidingen niet meer te gaan over instellingsbrede aspecten maar kan zich toespitsen op de onderwijs- en vakinhoud. De NVAO beoordeelt in het

opleidingsrapport dan een beperkt aantal 'kernfacetten'. Het gaat dan bijvoorbeeld om resultaten van een opleiding en de kwaliteit van de staf. De NVAO beoordeelt verder de zorgvuldigheid van de werkwijze van het panel en stelt een aantal eisen aan de samenstelling van het panel (onafhankelijk, deskundig).

2.5.6 Experimenten met institutionele hervormingen

In de publicaties van de commissie 'Ruim baan voor talent' staat dat experimenten rondom excellentie en meerwaarde van opleidingen zeer waardevol zijn voor de kwaliteit en de diversiteit van het hoger onderwijs. Opleidingen worden weer uitdagend en studenten kunnen zich bovendien kwalificeren. De experimenten maken veel los, niet alleen bij de betrokken opleidingen, maar ook breder in de universiteiten en hogescholen. Instellingen benutten de geboden speelruimte goed en leren er veel van. Deze speelruimte is noodzakelijk om het lerend vermogen van de HO-sector te versterken en het hoger onderwijs in Nederland naar een hoger niveau te tillen. In deze context zijn ook de eerder genoemde 'Fes'-experimenten met excellentie uiterst functioneel.

In het verlengde van de huidige experimenten 'Ruim baan voor talent' en de dit jaar gestarte experimenten 'Open Bestel' wordt voor de komende periode gedacht aan de volgende experimenten:

Collegegelddifferentiatie

Excellente kwaliteit kost geld. Er moeten immers de beste docenten worden aangetrokken, het onderwijs moet worden georganiseerd in kleinere units, de voorzieningen verbeterd, et cetera. Als deze kwaliteit uitsluitend moet worden gefinancierd uit de beschikbare publieke middelen, dan bestaat het risico dat het streven naar excellentie leidt tot minder geld voor en zelfs 'uitholling' van de reguliere opleidingen. Dit is volkomen tegengesteld aan de ambities in deze agenda: een hoge basiskwaliteit van onderwijs voor alle studenten en een aantal excellente opleidingen voor topstudenten.

Het is daarom belangrijk om de mogelijkheden naar meer private financiering via differentiatie van collegegelden te blijven verkennen. Daarbij denkt het kabinet met name aan de masterfase, omdat studenten dan al wat ouder zijn en meer doordachte keuzes maken over hun opleiding en de financiering daarvan. De wijze waarop en de voorwaarden waaronder dit zou moeten plaatsvinden worden bepaald op grond van de eindevaluatie van 'Ruim baan voor talent'.

Selectie als matching

Selectie heeft als doel om studenten en opleidingen beter te matchen en de juiste student sneller op de juiste plaats te krijgen. Het kabinet wil hier graag verder mee gaan, ook omdat opleidingen daardoor gestimuleerd worden een duidelijk en herkenbaar profiel te ontwikkelen (wat betreft doelstellingen, didactiek en studiebegeleiding). Uit de experimenten 'Ruim baan voor talent' moet blijken of opleidingen daadwerkelijk herkenbaarder worden.

Open bestel

Met het openen van het bestel wordt bedoeld dat wet- en regelgeving zodanig worden aangepast, dat bekostigde instellingen, aangewezen instellingen en overige (commerciële) instellingen meer gelijkwaardig worden behandeld..

Wat is een 'open bestel'?

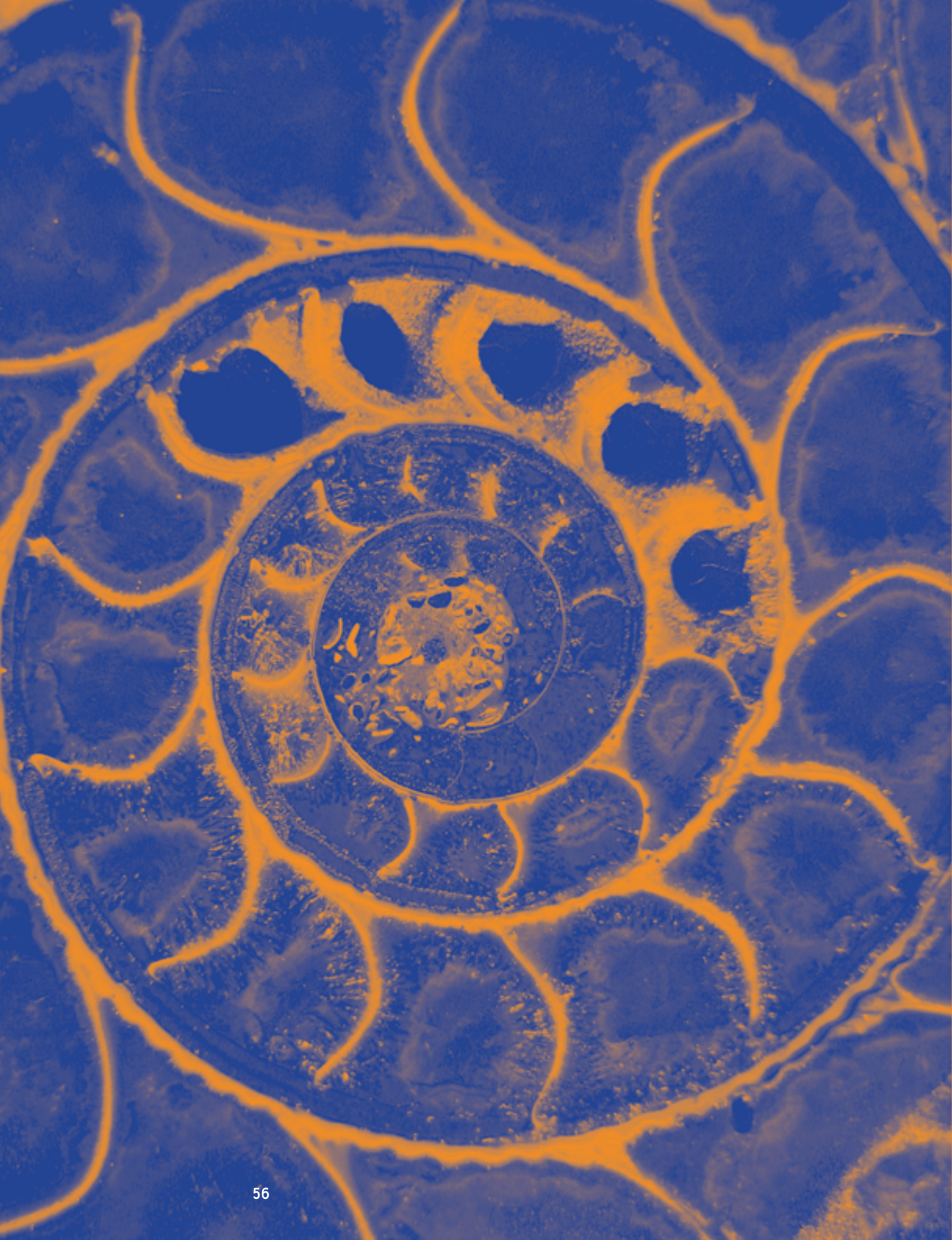
De definitie van een 'open bestel' is niet eenvoudig te geven. Over het algemeen gaan de discussies over dit onderwerp vooral over het doorvoeren van meer 'vraagsturing' en concurrentie in het stelsel. Aan de ene kant kan gedacht worden aan het meer of minder vrijgeven van plichten van de instellingen (bijvoorbeeld macrodoelmatigheid, eisen aan personeel, hoogte collegegeld) en aan de andere kant aan het al dan niet uitbreiden van het recht op bekostiging door de overheid. Er zijn allerlei tussenvormen denkbaar, zoals het opheffen van de toets op macrodoelmatigheid of het vrijgeven van toetreding tot bekostiging voor bepaalde studies, of alleen de masters, al dan niet gekoppeld aan vrijheid om collegegeld te bepalen. De verwachting is dat door een meer open bestel de differentiatie in het hoger onderwijs toeneemt: nieuwe aanbieders zullen mogelijk zorgen voor meer topopleidingen, andere onderwijsvormen (kleinschaliger onderwijs, afstandsonderwijs), etc. Hiermee kan de kwaliteit, toegankelijkheid en doelmatigheid van het stelsel toenemen en voor groepen potentiële studenten, die nu niet voor het hoger onderwijs kiezen, aantrekkelijker worden.

Om meer inzicht te krijgen in de effecten van een open bestel vinden er met ingang van het studiejaar 2007/2008 experimenten plaats. Een onafhankelijke commissie heeft de opleidingen die in aanmerking komen geselecteerd en de resultaten van het experiment worden onderzocht. In 2010 verschijnt een tussenevaluatie en in 2015 een eindevaluatie. Naar aanleiding van de OESO-review over het Nederlandse hoger onderwijs is besloten samen met externe deskundigen uit te werken wat in de Nederlandse context (op de middellange termijn) precies onder een 'open bestel' wordt verstaan en wat de voor- en nadelen zijn (te verwachten in voorjaar 2008). Daarbij zal met name ook worden onderzocht wat de mogelijkheden van een open bestel voor een Leven Lang Leren kunnen zijn.

In de praktijk zijn er nog niet veel voorbeelden van een 'echt' open bestel. In Nieuw-Zeeland is het open bestel het meest ver doorgevoerd. Er is nog geen evaluatie van het Nieuw-Zeelandse bestel. De ervaringen met het open bestel in andere landen worden in ieder geval meegenomen in het rapport.

3 Uitwerking Onderzoek en Wetenschap

Inleiding

Grensverleggende wetenschap ligt aan de basis van veel innovaties, van een concurrerende economie en van een vooruitstrevende, vitale samenleving. Welzijn en welvaart worden steeds meer afhankelijk van kenniswerkers en van een goed opgeleide beroepsbevolking, van de productie van kennis en de circulatie daarvan en van nieuwe, innovatieve inzichten. Ook stelt de beoefening van de wetenschap ons in staat onszelf en de wereld beter te begrijpen, om onze nieuwsgierigheid te bevredigen en het onbekende te ontdekken.

Het kabinet vindt dat het wetenschappelijk onderzoek in Nederland zich moet kunnen meten met het beste in de wereld. Om dat hoge niveau te bereiken, moeten keuzes worden gemaakt. Voor een deel stuurt de wetenschap zichzelf, door de keuzes die onderzoekers maken. Zij weten zelf het beste waar hun beste vakgenoten werken en waar het onderzoeksklimaat het gunstigst is. Zo zorgen zij ervoor dat “vanzelf” kernen ontstaan van excellent en grensverleggend onderzoek. De universiteiten en onderzoeksinstellingen hebben de taak deze vorming van excellente kernen mogelijk te maken. Door wetenschappelijk talent aan zich te binden en de faciliteiten te bieden voor toponderzoek. De eerste geldstroom biedt daarvoor de basis, omdat deze de basis biedt voor lange termijn strategische keuzes. De Nederlandse universiteiten en instellingen maken ook dergelijke keuzes, selecteren daarbij het talent en leggen zo de basis voor een hoog internationaal niveau. Dit kan nog verder worden versterkt door een sterkere landelijke selectie van onderzoekers, waarbij naar analogie van de Amerikaanse situatie toponderzoekers de ruimte krijgen om zelf te kiezen voor de plaatsen met het meest stimulerende onderzoeksklimaat. De meest excellente groepen die dankzij de strategische keuzes van de instellingen tot stand zijn gekomen, worden zo verder versterkt, zodat de mogelijkheden voor het bereiken van de wereldtop worden vergroot en de keuze- en selectieprocessen in de instellingen zelf worden versterkt. Dit laatste sluit ook aan bij de keuze van het kabinet om het primaat van ongebonden en zuiver wetenschappelijk onderzoek te versterken, niet via thema's van bovenaf of via de instellingen, maar door het geld de beste onderzoekers te laten volgen.

De accenten die het kabinet wil leggen sluiten goed aan bij de ontwikkelingen in het Europese onderzoeksbeleid. Het nationale en het Europese beleid kunnen elkaar dan ook wederzijds versterken. Door de Europese Kaderprogramma's stimuleert de Europese Unie van oudsher internationale mobiliteit, met een gunstig effect op het loopbaanperspectief van onderzoekers. Ook stimuleert zij beleidscoördinatie om obstakels voor internationale mobiliteit van onderzoekers weg te nemen. Meer recent heeft de Europese Unie aandacht gevraagd voor het loopbaanbeleid van onderzoeks-

instellingen. Ook de recente lancering van de Europese Research Council vormt een belangrijke vernieuwing. Deze ERC kan in de toekomst met persoonsgebonden subsidievormen aan (jonge) excellente onderzoekers, vergelijkbaar met de Nederlandse Vernieuwingsimpuls (zie paragraaf 2.1) een belangrijke bijdrage leveren aan de loopbanen van het beste onderzoekstalent en de totstandkoming van excellente onderzoekscentra. De Europese Unie stimuleert ook de totstandkoming van grootschalige state-of-the-art onderzoeksfaciliteiten (zie paragraaf 2.2) en wetenschaps- en techniekcommunicatie (zie paragraaf 3.1). Het kabinet heeft zijn visie op het toekomstige Europese onderzoek- en wetenschapsbeleid recent bij de Kamer onder de aandacht gebracht, naar aanleiding van het EU-Groenboek “De Europese Onderzoeksruiimte: Nieuwe Perspectieven” (Kamerstukken 2006-2007, 22112, nr. 540). Medio 2008 zullen, op basis van de nu lopende consultatie, concrete voorstellen van de Europese Commissie worden besproken in de Raad.

3.1 Nieuwe impulsen voor grensverleggend onderzoek

In de kabinetsreactie op het rapport van de commissie dynamisering en het strategisch plan van NWO (Kamerstuk 29338 nr. 52) wordt besluitvorming over extra investeringen in het wetenschappelijk onderzoek en dynamisering van de onderzoeksfinanciering aan het volgende kabinet overgelaten. Inmiddels zijn de financiële kaders vastgesteld. In het onderstaande wordt ingegaan op de extra investeringen die dit kabinet in het onderzoek wil doen. Uitgangspunten hierbij zijn versterking van het onderzoek door het persoonsgericht en in competitie inzetten van middelen (via de tweede geldstroom) en geven van gerichte impulsen aan het onderzoek aan universiteiten (via de eerste geldstroom). Omdat de enveloppemiddelen later in deze kabinetsperiode beschikbaar komen en het kabinet nu haast wil maken met de hoofdlijn van beleid, het versterken van het primaat van ongebonden en zuiver wetenschappelijk onderzoek, heeft het kabinet besloten naast de enveloppemiddelen ook bestaand geld in te zetten voor zijn prioriteiten.

3.1.1 Investeren in mensen

De Nederlandse fysicus Casimir, die onder meer hoofd was van het Natuurkundig Laboratorium van Philips, heeft ooit gezegd: “Wetenschapsbeleid is personeelsbeleid”. Daarmee heeft hij de kern geraakt van het beleid. Zorgen voor voldoende instroom en getalenteerde jonge mensen enthousiast maken voor een wetenschappelijke loopbaan is daarbij één ding, ze de ruimte geven om zich te ontplooien en carrièreperspectieven bieden aan wie het goed doet, de doorstroom, is de volgende stap in een succesvol wetenschapsbeleid. Ook moeten jonge onderzoekers op een tijdig moment in hun carrière een positie van wetenschappelijke onafhankelijkheid bereiken.

Tegelijk is het ook moeilijk om een personeelsbeleid te voeren dat de beste jonge mensen goede loopbaanperspectieven biedt. Alleen als er een substantiële en structurele groei van middelen komt, kan dit op een evenredige manier worden gerealiseerd. In de veel vaker voorkomende situatie dat de structurele budgetten geen substantiële groei vertonen, vereist het bieden van een

loopbaanperspectief voor jonge mensen, dat er voldoende mobiliteit van onderzoekers wordt gerealiseerd. De universiteiten en onderzoeksinstituten werken hieraan, mede in verband met de signalen van de kant van jonge onderzoekers, dat het loopbaanperspectief nog onvoldoende is. Dit komt bijvoorbeeld naar voren uit het onderzoek dat Research voor Beleid in opdracht van het Promovendi Netwerk Nederland (PNN) en het Landelijk Postdoc Platform uitvoerde naar carrièreperspectieven voor jonge onderzoekers (*Tussen wens en werkelijkheid: carrièreperspectieven van jonge onderzoekers*, Research voor Beleid Leiden, 20 januari 2006). Daaruit blijkt dat jonge onderzoekers in het algemeen tevreden zijn over de contacten met collega's, de mate van zelfstandigheid en de onderzoeksvrijheid. Een groot deel van de jonge onderzoekers is echter ontevreden over hun loopbaanmogelijkheden. Het EIM-rapport "Rendement Verkend" geeft ook aan dat men tevreden is over de begeleiding en dergelijke, maar dat het loopbaanperspectief nadrukkelijker aan de orde moet komen in de promotiefase.

Uit het rapport "Universitaire onderzoekslaanen" dat het Rathenau Instituut recent publiceerde komt een beeld naar voren van jonge onderzoekers die meestal worden aangesteld binnen een hiërarchisch systeem. Ze komen vaak terecht in een onderzoeksgroep met boven zich een hoogleraar, een aantal universitair hoofddocenten en universitair docenten. Ze zijn afhankelijk van de groep om hun onderzoek te starten, dat bovendien in bestaande kaders moet vallen. In de Verenigde Staten worden beginnende academici aangesteld als assistant professor. Hierdoor is de onderzoeker minder afhankelijk en kan hij eigen onderzoeklijnen opzetten en naar eigen inzichten subsidies verwerven. Volgens het Rathenau Instituut levert dit veel voordelen op: het garandeert een continue vernieuwende inbreng door jonge, onafhankelijke onderzoekers, het maakt het voor jonge mensen bovendien aantrekkelijk om een universitaire positie na te streven en dat blaast de wetenschap weer nieuw leven in.

Wat verder opvalt in het rapport is dat sommige gangbare opvattingen over (problematische) loopbaanperspectieven, onvervulbare vacatures en vergrijzing op misvattingen berusten. Zo is het aantal promovendiposities de laatste jaren sterk gegroeid en worden niet echt grote problemen verwacht bij de instroom. Voor alle functies worden doorgaans goede kandidaten gevonden, al gaat dat niet altijd gemakkelijk en is het in sommige velden moeilijker om aan goede promovendi te komen. De academische loopbaan lijkt dus niet onaantrekkelijk geworden. In de alfa- en gammasfeer zijn er zelfs meer kandidaten dan promotieplekken. Ook de doorstroommogelijkheden zijn niet zo slecht als vaak wordt gezegd, maar zij zijn ook niet goed genoeg.

Door velen wordt daarnaast naar voren gebracht dat jonge onderzoekers te veel afhankelijk zijn van de toevallige beschikbaarheid van vacatures of projectmiddelen. Ook ontbreekt een directe koppeling tussen prestaties en loopbaanmogelijkheden. De begeleiding van promovendi is over het algemeen goed geregeld maar er is ook ruimte voor verbetering. Tenslotte blijft de deelname van vrouwen en allochtonen nog altijd te ver achter.

De bevindingen uit genoemde rapporten zijn deels het gevolg van een onbedoeld bijverschijnsel van het streven naar focus en massa van financiers en de universiteiten zelf. Werken binnen pro-

grammatische thema's met tijdelijke financiering beperkt al snel zowel de vrije themakeuze voor jonge onderzoekers als hun perspectief op vaste posities in het onderzoek. De grote uitdaging voor de universiteiten en onderzoeksinstellingen is om wegen te vinden om programmatisch werken en tijdelijke financiering te verbinden met inhoudelijke ruimte en loopbaanperspectief voor jonge onderzoekers. Daaraan wordt door de universiteiten steeds meer aandacht gegeven. Daarbij is met name een beweging te zien naar tenure track systemen die het vroegere formatiebeginsel voor de vaste staven vervangen. Het is belangrijk dat de universiteiten hier scherp kijken naar de best practices binnen de universitaire wereld en bij andere onderzoeksinstellingen. Dergelijke best practices zijn wat de universiteiten betreft bijvoorbeeld beschreven in het boekje "Tenure track, een goed instrument voor talentmanagement?" (Sofokles, 2007).

Ook TNO komt uit rankings als aantrekkelijke werkgever naar voren. De kennisbasis van TNO is onlosmakelijk verbonden met de kwaliteit, de brede inzetbaarheid en samenwerkingsgerichtheid van de medewerkers. TNO investeert in de opleiding en ontwikkeling van talent en kent sinds enkele jaren een erkenning voor excellente medewerkers op maatschappelijk vlak, de zogeheten *senior research fellows*. Er wordt binnen TNO aandacht besteed aan excellente medewerkers en er zijn speciale talentontwikkelingsprogramma's ontwikkeld. Bij TNO leren onderzoekers wetenschappelijke prestaties om te zetten naar daadwerkelijke toepassing. Met deze vaardigheden vindt een deel van de TNO-medewerkers hun weg naar andere werkgevers.

Investeren in toptalent ziet dit kabinet als de weg om grensverleggende wetenschap te stimuleren en ervoor te zorgen dat ons land wetenschappelijk gezien kan blijven aansluiten bij de wereldtop. Het geld moet de beste mensen volgen en ons wetenschappelijk toptalent moet een grotere mate van vrijheid krijgen om eigen onderzoekslijnen uit te zetten, eigen onderzoeksgroepen te vormen en zelf te kiezen waar en met wie zij hun onderzoek willen doen.

Het kabinet neemt de volgende maatregelen:

- a. Voortzetten en uitbreiden van de Vernieuwingsimpuls
De Vernieuwingsimpuls is recent geëvalueerd en hieruit blijkt het succes van dit instrument (Kamerstuk 29338, nr. 65). Volgens de evaluatie heeft de Vernieuwingsimpuls een belangrijke positie verworven in de onderzoekswereld, is het een "merknaam" geworden en geeft de Vernieuwingsimpuls een positieve impuls aan de wetenschappelijke loopbaan van kwalitatief goede onderzoekers. Ook het eerder genoemde rapport "Universitaire onderzoekslaanen" van het Rathenau Instituut noemt programma's als de Vernieuwingsimpuls heel belangrijk omdat ze de mogelijkheid creëren een eigen onderzoekslaan op te bouwen. Binnen de European Research Council (ERC) worden, net als in de Vernieuwingsimpuls, onderzoeksmiddelen persoonsgericht en in competitie ingezet. Hierdoor kan de Vernieuwingsimpuls een belangrijke bijdrage leveren aan een succesvolle deelname van Nederlandse wetenschappers in de ERC.

Het kabinet wil de Vernieuwingsimpuls continueren en substantieel versterken. Zoals geadviseerd door de commissie dynamisering (Kamerstuk 27406, nr. 82) en ook in de recente evaluatie van de

Vernieuwingsimpuls, zal daarbij de 1/3 bijdrage van de universiteiten komen te vervallen. Hierdoor krijgen geselecteerde onderzoekers meer ruimte om zelf te bepalen waar zij hun onderzoek willen doen. Om dit mogelijk te maken zal het kabinet de smart mix regeling beëindigen (€ 50 miljoen OCW-deel). Daarnaast zal het kabinet hiervoor gefaseerd de middelen van de zogeheten "kleine dynamisering" (€ 100 miljoen) inzetten. Het resultaat van deze besluiten is dat een veel groter bedrag persoonsgericht en in competitie wordt ingezet dan bij de combinatie van smart mix en kleine dynamisering zoals voorgesteld door het vorige kabinet. In de kabinetsreactie op het rapport van de commissie dynamisering en het strategisch plan van NWO (Kamerstuk 29338 nr. 52) is besluitvorming over het al dan niet zetten van verdere stappen op het terrein van dynamisering en prestatiebekostiging aan het nieuwe kabinet overgelaten. In het licht van het bovenstaande en in lijn met het rapport van de commissie dynamisering heeft dit kabinet besloten tot bovengenoemde verschuiving in de bekostiging. Door middelen in competitie in te zetten, de tweede geldstroom te versterken en budgetten sterker te binden aan excellente onderzoekers wordt het doel van prestatiebekostiging, het verbinden van budget aan wetenschappelijke prestaties, het beste gediend. Van invoering van een zogenaamde grote dynamisering waarbij de verdeling van de eerste geldstroom over universiteiten afhankelijk wordt van prestatie-indicatoren ziet het kabinet daarom af. De uitgebreide Vernieuwingsimpuls zal ingaande 2009 worden aangepast op basis van de evaluatie van de Vernieuwingsimpuls. Ik zal daarover nader overleg voeren met NWO.

b. Graduate schools naar Amerikaans model en tenure track

De opleiding van onderzoekers is in Nederland voor een belangrijk deel ondergebracht in deels landelijk opererende (door de ECOS/KNAW erkende) onderzoeksscholen. Daarnaast treffen we diverse andere organisatievormen aan, soms ook aangeduid als graduate schools. Zoals hierboven al is geconstateerd moet de ruimte die het Nederlandse promotiestelsel aan talentvolle onderzoekers biedt verder worden vergroot. Kijkend naar de graduate schools in de Verenigde Staten valt een aantal kenmerken op dat zeer de moeite waard is om in de Nederlandse situatie te introduceren. In de Verenigde Staten hebben de beste promovendi veel meer mogelijkheden om zelf richting te geven aan hun onderzoekscarrière: ze kunnen kiezen voor de beste graduate school, ze kunnen hun eigen onderzoekslijn bepalen en daarbij zelf een promotor zoeken. Verder is het opleidingsaspect aanzienlijk sterker, mede ook door het werken met jaargroepen promovendi. Het kabinet wil langs die lijnen de mogelijkheden voor promovendi verruimen. Voor de opstart is in 2008 hiervoor € 1 miljoen beschikbaar, met mogelijkheden van opschaling in de jaren daarna.

Met de VSNU, NWO en de KNAW wil ik in de komende periode een aanpak vorm geven, waarin NWO training grants gaat toekennen aan graduate schools op basis van open competitie. Zo'n training grant omvat een subsidie voor een aantal promovendi. Om in aanmerking te komen voor een training grant zal in elk geval aan een aantal basiskenmerken voldaan moeten worden: gelijk instroommoment, selectie van kandidaten, vrije keuze van promotor en promotieonderwerp. Ook moet een competitie element gewaarborgd zijn: de graduate schools moeten (inter)nationaal kunnen concurreren met elkaar.

Ook binnen de Europese Unie is er veel aandacht voor de opleiding van onderzoekers, zowel in het kader van het realiseren van de Europese Onderzoeksruimte als in de context van de Europese

Hoger Onderwijs Ruimte en het Bolognaproces. Tenslotte is ook de concrete invulling van de Europese voorstellen ter verbetering van het loopbaanbeleid en een optimaal gebruik van de Europese instrumenten voor mobiliteit en loopbanen, de zogenaamde Marie Curie Beurzen, een relevant onderdeel voor een goed personeelsbeleid binnen de instellingen.

c. Meer vrouwen en allochtonen in de wetenschap

De man/vrouw verhouding bij studenten is inmiddels gelijk en ook kiezen steeds meer vrouwen ervoor om te promoveren (inmiddels meer dan 40 %). Het aantal vrouwelijke hoogleraren steeg in de afgelopen jaren door een gerichte beleidsinzet van het voorgaande kabinet van ruim 5 naar 10 procent.

De internationale achterstandspositie van ons land wordt dus ingelopen, maar de trend moet wel, zo mogelijk versneld, worden voortgezet. Het Europese streefcijfer is immers 25% vrouwelijke hoogleraren in 2010. Nederland heeft in reactie hierop zelf een target van 15% vrouwelijke hoogleraren in 2010 genoemd. Geconstateerd kan worden dat de kansen voor vrouwelijke onderzoekers in de lagere rangen steeds meer gelijk worden getrokken en dat vrouwen steeds meer doorstromen in hogere posities. Dit gaat echter nog altijd langzaam. Het beleid en de programma's om de participatie van vrouwen in de wetenschap en met name in hogere functies, inclusief HGL-functies, te stimuleren zullen daarom worden voortgezet en worden geïntensiveerd. Voor dit doel wordt structureel een bedrag van € 1 miljoen toegevoegd aan het Aspasiaprogramma, vanaf 2010 loopt dit bedrag op tot € 2 miljoen. Om aan allochtoon onderzoekstalent ruimte te bieden is er het Mozaïek programma van NWO. Dit programma wordt in 2008 geëvalueerd. Bij een positieve evaluatie zal het programma worden voortgezet, waarbij NWO en OCW vanaf 2010 ieder structureel € 2 miljoen zullen inzetten.

2.2.2 Investeren in faciliteiten

Goede onderzoeksfaciliteiten zijn van groot belang voor de kwaliteit van het Nederlandse onderzoek. Bij deze onderzoeksfaciliteiten gaat het ook om grootschalige onderzoeksinfrastructuur. State of the art faciliteiten vormen essentiële gereedschappen voor het verrichten van toponderzoek en zijn van strategische waarde voor de kennisinfrastructuur. Het Innovatieplatform heeft in het rapport "Kennisambitie en researchinfrastructuur" (juni 2005) het belang van grootschalige onderzoeksfaciliteiten aangegeven en aandacht gevraagd voor meer en structurele investeringen hierin. Het is belangrijk dat het Nederlandse onderzoek met dit soort faciliteiten kan excelleren en aan kan sluiten bij internationale initiatieven. Ook in Europees verband wordt het belang van goede grootschalige onderzoeksfaciliteiten onderkend. Mede dankzij Nederlands initiatief heeft het *European Strategy Forum on Research Infrastructures* (ESFRI) een concrete roadmap opgesteld met Europese prioriteiten. In aansluiting hierop is een nationale roadmap commissie bezig om prioriteiten in kaart te brengen. Voor grote infrastructurele voorzieningen ten behoeve van het (para-)Universitaire onderzoek wordt als eerste aanzet een bedrag toegevoegd aan het budget van NWO (€ 10 miljoen per jaar, oplopend tot € 20 miljoen in 2011). De selectie en beoordeling van concrete voorstellen over de bovengenoemd prioriteiten uit de nationale roadmap, geschiedt door NWO op basis van de kwaliteit van de voorstellen. Jaarlijks zal worden bezien of ook TNO en GTI's hiervoor voorstellen kunnen indienen.

3.1.3 Gerichte impulsen voor het onderzoek aan universiteiten

Het kabinet wil het zuiver en ongebonden onderzoek ook versterken door gerichte impulsen te geven aan het universitair onderzoek. Met deze extra impuls voor universiteiten wil het kabinet middelen inzetten om een aantal problemen en lacunes die zich in de alfa- en gammawetenschappen voordoen op disciplineniveau te helpen oplossen. Dit is in lijn met de commissie dynamisering die aanbeveelt om programmatische activiteiten te richten op het stimuleren van universitaire focus en massa en kwaliteit in het onderzoek. Zo wordt er bijvoorbeeld door de commissie dynamisering voor gepleit het budget van de universiteiten structureel te verhogen voor onderzoek in bedreigde, voor de Nederlandse kenniseconomie belangrijke alfa- en gammadisciplines. De oorzaken van de problemen in de geesteswetenschappen moeten vooral worden gezocht in de sterk wisselende studentenaantallen, versnippering in relatief kleine onderzoeksgroepen, geringe mogelijkheden om derde geldstroom middelen aan te trekken en de in de tijd variërende druk op het totaal van universitaire middelen die uitgaat van het matchen van externe fondsen in de bèta-wetenschappen. Daarnaast heeft het kabinet een commissie geesteswetenschappen ingesteld die een plan moet opstellen voor de geesteswetenschappen. Uitgangspunt voor de ontwikkeling van dit plan is het bereiken van een duurzaam stabiele situatie in het geesteswetenschappelijk onderzoek en het veilig stellen van sterke punten. Het advies van de commissie Cohen zal naar verwachting ook handvatten bieden voor het bepalen welke (bedreigde) opleidingen binnen de geesteswetenschappen bescherming van de overheid verdienen. Het advies van de commissie verschijnt in de eerste helft van 2008.

3.1.4 Investeren in gebieden: nationale onderzoeksprioriteiten

Het kabinet kiest ervoor keuzes voor prioriteiten zo veel mogelijk aan het veld over te laten (zie ook paragraaf 3, Stelsel en Sturing). Soms ontkomt de overheid er echter niet aan zelf prioriteiten te stellen, zoals de aanwijzing in het Wetenschapsbudget 2004 van 3 nationale onderzoeksprioriteiten: genomics, ICT en nanotechnologie. In ICT en nanotechnologie is voornamelijk geïnvesteerd via de FES-gelden. Deze nationale onderzoeksprioriteiten sluiten aan bij de thema's van de sleutelgebieden en bij maatschappelijke vraagstukken. Naast deze landelijke onderzoeksprioriteiten kunnen zich gedurende de kabinetsperiode wetenschappelijke en maatschappelijke ontwikkelingen voordoen die extra aandacht en middelen behoeven. Naast maatschappelijke thema's kan hierbij bijvoorbeeld worden gedacht aan onderwerpen zoals biodiversiteit.

Genomics

Het zogenaamde *Netherlands Genomics Initiative* (NGI) is opgezet als langjarige impuls voor investeringen in onderzoek op het terrein genomics. In 2001 adviseerde de commissie Wijffels, op basis van vergelijkend onderzoek met het buitenland, dat de investeringsinspanning op het gebied van genomics voor een periode van tenminste 10 jaar zou moeten worden volgehouden. Voor de eerste periode van NGI (2002 – 2007) werd subsidie beschikbaar gesteld en een internationale evaluatie van de eerste 5 jaar NGI zou bepalend zijn voor de wijze waarop het initiatief zou worden voortgezet.

Begin 2007 zijn de wetenschappelijke en valorisatie evaluaties van de eerste 5 jaar NGI uitgevoerd door een gerenommeerde, internationaal samengestelde commissie. De conclusies waren positief en de aanbevelingen zijn door NGI overgenomen in het businessplan 2008-2012. De tweede periode voor NGI is onder meer nodig om het optimale economisch en maatschappelijk rendement in de vorm van toepassingen en spin-offs uit het programma te halen. Het businessplan is op 1 mei 2007 aan mij aangeboden. De besluitvorming over de wijze van voortzetting is overgelaten aan dit kabinet. Van verschillende zijden, onder meer door de Tweede Kamer, is aangedrongen op duidelijkheid over de voortzetting van het programma. Het kabinet heeft daarom besloten een bedrag van € 245 miljoen uit de FES-middelen beschikbaar te stellen. Samen met de al eerder toegezegde middelen komt de subsidie voor een tweede periode van het NGI op € 271 miljoen.

Informatie- en communicatietechnologie

In 2004 is ICTRegie opgericht. In 2007 vindt een midterm review plaats en in 2008 een vervroegde eindevaluatie. Deze eindevaluatie is gericht op de continuïteitsvraag en op de organisatie en ophanging van ICTRegie. De uitkomst moet een antwoord bieden op de vraag hoe de toekomst eruit zou moeten zien na afloop van de instellingstermijn van ICTRegie. De review wordt wellicht uitgebreid met een verkenning van de toekomst van het ICT-onderzoek. Een andere belangrijke ontwikkeling op het terrein van ICT-onderzoek is de vorming van het Center of Excellence van de drie technische universiteiten op ICT-terrein, NIRICT. Hierin wordt bijna de helft van het publiek gefinancierde ICT-onderzoek gebundeld. Bij de evaluatie van de rol van ICTRegie verdient de relatie tussen NIRICT en ICTRegie aandacht, omdat het voor de hand ligt dat de keuzes binnen NIRICT en de landelijke strategie van ICTRegie op elkaar worden afgestemd. Door ICTRegie wordt op verzoek van OCW en EZ met een aantal betrokken instellingen gewerkt aan een voorstel voor een integratie van de ICT faciliteiten voor de onderzoekswereld: supercomputers, grids, Surfnets en dergelijke. Doel is te komen tot een optimale mix van deze faciliteiten, zo mogelijk samen met bedrijven die ook dergelijke faciliteiten benutten en/of beheren. Ook voor deze ontwikkelingen zullen gedurende de kabinetsperiode mogelijk extra middelen nodig zijn.

Nanotechnologieën

In 2006 is een kabinetsvisie nanotechnologieën uitgebracht die ondertekend is door 8 ministers. Op dit moment wordt er in een interdepartementale projectgroep gewerkt aan de uitwerking van deze kabinetsvisie in een actieplan nanotechnologieën. Daarnaast wordt er in internationaal verband veel aan nanotechnologie gedaan. Eén van de thema's in het 7e Kaderprogramma bevat een grote component nanotechnologie en in de OECD zijn twee werkgroepen opgericht die nadenken over de risico's van nanodeeltjes respectievelijk nanotechnologie in den brede (o.a. outreach en communicatie).

3.2 Maatschappelijke inbedding van onderzoek

Het wetenschappelijk onderzoek dient stevig te zijn ingebed in de samenleving. Dat vraagt verschillende dingen. In de eerste plaats moet het voor (jonge) mensen aantrekkelijk zijn in de wetenschap te werken. Daarom is het noodzakelijk talent en diversiteit de ruimte te bieden en een actief personeelsbeleid te voeren. In de tweede plaats hebben de instellingen als wettelijke taak de overdracht van kennis aan de samenleving. De belangrijkste vorm daarvan is uiteraard het onderwijs. De verwevenheid van het universitaire onderzoek en onderwijs is daarvoor essentieel. Verder behoort tot de overdracht van kennis aan de samenleving dat de instellingen ervoor zorgen dat de bevolking kennis draagt van en interesse heeft voor wetenschap, mede met het oog op een stevig maatschappelijk draagvlak voor investeringen in wetenschappelijk onderzoek. Dat vraagt van instellingen om actieve communicatie met een breed publiek. Tenslotte behoort tot de overdracht van kennis aan de samenleving dat het wetenschappelijk onderzoek een belangrijke bijdrage levert aan het oplossen van maatschappelijke problemen, innovatie in maatschappelijke sectoren en innovatie in het bedrijfsleven. Op dit punt is al veel bereikt, zie bijvoorbeeld het rapport “Onderzoek van Waarde” (VSNU, 2005). Het kabinet wil de benutting van onderzoek door bedrijven en in maatschappelijke sectoren, en daarmee de innovatie, verder bevorderen. Voorwaarde hiervoor zijn investeren in de kwaliteit van het wetenschappelijk onderzoek en verder ontwikkelen van incentives voor valorisatie. Onderzoekers moeten daarom kunnen meeprofiteren van de commerciële opbrengsten van intellectuele eigendomsrechten op hun onderzoeksresultaten.

3.2.1 Wetenschaps- en techniekcommunicatie

Wetenschap en techniek nemen een zodanig centrale plaats in onze samenleving in dat kennis van de wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen een belangrijke voorwaarde is voor een volwaardige deelname in de maatschappij. Communicatie met en dialoog over de wetenschap richten zich in de eerste plaats op de gehele bevolking. Hier ligt een belangrijke opgave voor de wetenschappers zelf en voor hun instellingen. Van (top)onderzoekers mag worden verwacht dat zij zich inspannen om hun vakgebied goed bij een breed publiek over het voetlicht te brengen. Ook is het belangrijk dat jonge onderzoekers outreach activiteiten ondernemen omdat juist zij een verbinding kunnen leggen met jongeren. In mijn bestuurlijke gesprekken met de instellingen zal ik daar voortdurend aandacht voor vragen.

Uiteraard hebben de media een belangrijke wezenlijke rol in wetenschaps- en techniekcommunicatie. Ons land doet het op dat punt goed: onderzoek krijgt behoorlijk wat aandacht in de dagbladen, populairwetenschappelijke tijdschriften, gespecialiseerde Tv-zenders en programma's van de publieke omroep.

Het vorige kabinet heeft besloten Nemo een continuïteitssubsidie te geven uit de middelen voor het Deltaplan bèta en techniek, om de exploitatie van ons nationaal science centrum veilig te stellen. Het Nationaal Centrum voor Wetenschap en Techniek (NCWT), dat Nemo beheert, ontvangt daarnaast een bedrag om een aantal kleinere regionale science centra te subsidiëren. Ook ontvangt

STRATEGISCHE AGENDA

NCWT geldt voor specifieke doelen zoals de Wetenschaps- en Techniekweek. Dit kabinet zal deze subsidies voortzetten.

Steeds meer richt communicatie over wetenschap en techniek zich op jongeren, om hun interesse te wekken voor wetenschap en techniek en ze te enthousiasmeren voor een wetenschappelijke studie en loopbaan. Dat is ook een Europese trend, zoals blijkt uit het Science in Society programma van het Zevende Kaderprogramma en uit de recente aanbevelingen over noodzakelijke vernieuwingen in het wetenschapsonderwijs in Europa, uitgebracht door de voormalige Franse minister-president Rocard aan de EU Commissarissen voor Onderzoek en Onderwijs. In Nederland zijn er verschillende programma's die zich richten op het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs, zoals het programma Talentenkracht. Daarin bestuderen toponderzoekers uit verschillende disciplines met innovatieve technieken het proces van ontdekken door jonge kinderen.

3.2.2 Benutting van onderzoeksresultaten

Investeren in ongebonden en zuiver wetenschappelijk onderzoek is een noodzakelijke voorwaarde voor innovatie. Door deze investeringen kunnen (nieuwe) wetenschappelijke tradities ontstaan, vergelijkbaar met bijvoorbeeld die van de Leidse fysica, waarin grensverleggend onderzoek plaatsvindt en jonge mensen worden opgeleid in een sfeer van wetenschappelijke excellentie. Grensverleggend onderzoek en goed opgeleide mensen vormen de basis voor daadwerkelijke innovatie en daarom legt dit kabinet, ook bij het benutten van kennis, het primaat bij ongebonden en zuiver wetenschappelijk onderzoek. Het kabinet kiest daarvoor omdat innovatie alleen gediend is met het beste onderzoek. Onderzoek door de Technologiestichting STW (onderdeel van NWO) laat zien dat er een duidelijk positief verband bestaat tussen excelleren in onderzoek en excelleren in innovatie. Valorisatie is dus gediend met een hoge kwaliteit van onderzoek. Investeren in vraagsturing en valorisatie enerzijds en wetenschappelijke excellentie anderzijds liggen dan ook in elkaars verlengde en daarmee bestaat er een natuurlijke synergetische relatie tussen het wetenschaps- en het innovatiebeleid. Dit is goed te zien bij instellingen als de Technologische Topinstituten, STW, TNO en de drie technische universiteiten. Zij spelen een actieve rol spelen in de ontwikkeling van innovatieprogramma's en maatschappelijke thema's, maar zijn ook actief bij de benutting van onderzoeksresultaten. Tevens zorgen zij voor samenhang tussen de strategische onderzoeksagenda's van de kennisinstellingen, departementale kennisinstellingen en de Rend in bedrijven.

Door het vorige kabinet is stevig ingezet op samenwerking tussen onderzoeksinstellingen en bedrijven ter bevordering van valorisatie op basis van onderzoek. Voorbeelden zijn de Bsik-projecten, het Technopartnerprogramma voor starters en de kennisvouchers voor het midden- en kleinbedrijf. Een al lang bestaand en succesvol model voor innovatie is dat van de Technologiestichting STW. Ook de Technologische Topinstituten (TTI's), waarin grensverleggende wetenschap wordt samengebracht met kennisvragen uit het bedrijfsleven, zijn een goed voorbeeld van samenwerking tussen onderzoeksinstellingen en bedrijven, gericht op valorisatie. Hetzelfde geldt voor de innovatie-programma's die in het kader van de sleutelgebiedenaanpak zijn gestart. Het resultaat van deze

gezamenlijke inspanningen van het voorgaande kabinet is dat we het in Nederland op dit moment niet slechter doen dan in andere Europese landen (zie de kabinetsreactie op het rapport van de commissie dynamisering en het strategisch plan van NWO, Kamerstuk 27406 nr. 82).

TNO

Op basis van het evaluatierapport van de commissie Wijffels is besloten vraagsturing bij TNO en de GTI's in te voeren. TNO heeft een ingrijpende reorganisatie doorgevoerd, mede om goed in te kunnen spelen op maatschappelijke thema's en het betrekken van bedrijven inclusief het MKB. Daarnaast wordt Deltares gevormd. Op 31 december is dit instituut op het gebied van deltavraagstukken dé partner van de overheid en het bedrijfsleven. De Raad voor Delta Onderzoek met de vertegenwoordigende actoren, zoals een aantal departementen (V&W, EZ, LNV, VROM en OCW) geven mede sturing aan de (middel-)lange termijn onderzoeksprogrammering van Deltares.

Dit kabinet heeft besloten dat in 2010 de vraagprogrammering bij TNO en GTI's volledig zal zijn ingevoerd. Hiermee komt de kennisvraag centraal te staan en geven overheid, bedrijven en maatschappelijke organisaties meer dan voorheen aan voor welke problemen er nieuwe kennis nodig is. In het verlengde van deze operaties zal het kabinet in overleg met TNO bezien of TNO de juiste kwaliteit van het toepassingsgerichte onderzoek realiseert, en of er verdere stappen nodig zijn ten behoeve van excellentie.

Federatie drie technische universiteiten

De afgelopen jaren hebben de drie technische universiteiten gewerkt aan de vorming van een federatie. Doel hiervan is een bundeling van krachten om meer focus en massa en daarmee excellentie in het onderzoek te bereiken. Als eerste stap in dit proces zijn, met steun uit het Fonds Economische Structuurversterking, vijf centres of excellence gevormd. Ook zijn centres of competence gevormd. Van deze bundelingen verwacht het kabinet een impuls voor de kwaliteit van het onderwijs en onderzoek, en daarmee ook voor het benutten van kennis en de netwerkvorming en samenwerking met bedrijven. In de loop van het jaar 2007 zal de federatie een visie ontwikkelen over de gewenste inhoud van de federatie in 2010. Deze visie zal de basis vormen voor de komende meerjarenplannen. Op basis van de visie zal worden bezien of de samenwerking verder kan worden doorgevoerd.

Technologiestichting STW

Uit de evaluatie van NWO/STW in 2006 (Kamerstuk 30800 XIII nr. 33) is naar voren gekomen dat de organisatie een belangrijk deel van haar kracht ontleent aan haar positie op het snijvlak van wetenschap en bedrijfsleven. STW weet te bereiken dat de projecten zowel een hoge onderzoekskwaliteit hebben als een effectieve utilisatie. De kerncompetenties van NWO/STW zouden in de ogen van dit kabinet beter kunnen worden benut en ingezet in de richting van universiteiten en onderzoeksinstituten. In de komende periode wil het kabinet bezien welke rol de hierboven genoemde Technologiestichting STW kan spelen bij de bevordering van de kwaliteit in verschillende delen van het onderzoeksbestel. In de afgelopen jaren heeft STW in dialoog met haar financiers (het ministerie van Economische Zaken en NWO) naast een generiek en voorwaardenscheppend technologiebeleid, ook een programmatisch en meer valorisatiegericht beleid ingezet, waarin mede wordt gestuurd op de sleutelgebieden van het innovatiebeleid. Dit betekent tevens een meer program-

matische inzet van de NWO/STW-middelen. Met deze programmatische aanpak wordt gestreefd naar het beste van twee werelden: het creëren van toponderzoek en van innovatieve bedrijvigheid die kan leiden tot hoogwaardige publiek-private onderzoeksnetwerken. Van belang is dat een brede excellente kennisbasis voor de technische wetenschappen aanwezig blijft en dat er ruimte blijft bestaan voor nieuwe opties voor innovatie.

Hoger beroepsonderwijs

Het innovatieve vermogen van het midden- en kleinbedrijf is een belangrijke factor voor economische groei. Tegelijkertijd valt te constateren dat de aansluiting van het midden- en kleinbedrijf op kennis kwetsbaar is en dat ondernemers moeilijk hun weg vinden naar universiteiten. Dat ligt anders bij de hogescholen waar de aansluiting met het midden- en kleinbedrijf vaak soepeler verloopt. Dit is mede te danken aan de grotere praktijkgerichtheid van het hoger beroepsonderwijs. Daarom is enkele jaren terug een start gemaakt met het zogeheten RAAK-programma (Regionale Aandacht en Actie voor Kenniscirculatie), en met succes. Een belangrijke component van het programma vormen de praktijkgerichte onderzoeksactiviteiten van de hogescholen op het gebied van ontwerp en ontwikkeling. Het mes snijdt aan twee kanten: studenten en docenten vergroten hun vaardigheden om problemen van de beroepspraktijk op te lossen, en HBO-docenten doen op deze manier ervaring op met het doen van onderzoek. Het kabinet wil deze ontwikkeling verder versterken en ziet daarvoor verschillende opties, zoals het vergroten van de financiering voor de onderzoeksfunctie en de uitbouw van het systeem van in competitie te verwerven middelen op basis van kwaliteit en vraagsturing. Het kabinet wil het beschikbaar stellen van de middelen afhankelijk maken van de uitkomsten van evaluaties en monitoring.

Intellectueel eigendom

Intellectueel eigendom wordt bij valorisatie als cruciaal gezien. Zo stelt de commissie dynamisering in haar eindrapport dat de basis van valorisatie ligt in het vastleggen van nieuwe kennis in octrooien. Het kabinet vindt intellectueel eigendom ook een belangrijk aspect bij valorisatie. Intellectuele eigendomsrechten kunnen een belangrijke prikkel vormen voor het benutten van kennis in nieuwe producten, processen en diensten. Onderzoekers profiteren nu ook al van de opbrengsten van het intellectueel eigendomsrecht van hun vindingen. Uit een recente inventarisatie van de VSNU bijvoorbeeld blijkt dat alle Nederlandse universiteiten, inclusief de universitaire medische centra, regelingen kennen op dit gebied. De regelingen voor de mate waarin onderzoekers profiteren van hun intellectueel eigendom verschillen van instelling tot instelling. Het kabinet wil hier meer uniformiteit bereiken. Daartoe zullen de wenselijkheid en mogelijkheden worden bezien om de huidige wetgeving voor het hoger onderwijs en onderzoek op dit punt aan te passen. De Europese Commissie is gevraagd te komen met voorstellen gericht op verbetering van het beheer van intellectueel eigendom bij Europese kennisinstellingen. Het kabinet ziet met belangstelling uit naar deze voorstellen, die eveneens valorisatie kunnen stimuleren.

Innovatieplatform en Programmadirectie Kennis en Innovatie

Het kabinet heeft besloten het Innovatieplatform voort te zetten, maar wel een Innovatieplatform nieuwe stijl. Nieuw is de samenstelling van het platform, waarin mensen zijn gevraagd om hun expertise op het terrein van innovatie en niet vanwege hun binding met een organisatie of achterban. Ook nieuw is dat het Innovatieplatform zich niet beperkt tot innovatie in bedrijven maar zich ook richt op innovatie in maatschappelijke sectoren en bij de overheid, en op ondernemerschap. Belangrijke thema's die het Innovatieplatform wil aanpakken zijn energie, water, zorg en onderwijs. Daarbij zal nadrukkelijk ook moeten worden gekeken naar mogelijke samenhang met de inhoudelijke vraagstukken van de thema's voor vraagprogrammering van TNO en de GTI's. Hierdoor kan een beter lange termijn perspectief ontstaan voor het toegepaste onderzoek en voor de programma's "kennis als vermogen".

De vertaling van kennis in maatschappelijke en economische waarde vraagt nog de nodige verbetering. Daartoe zal de samenhang tussen kennis (onderzoek en onderwijs), innovatie en ondernemerschap worden versterkt via een interdepartementale programmadirectie Kennis en Innovatie die werkt aan een integrale, interdepartementale strategie om deze doelstellingen te realiseren met aandacht voor de internationale dimensie. Hierbij zal ook de door verschillende partijen ondertekende verklaring "Samenwerking aan valorisatie" (maart 2007) worden betrokken.

Valorisatie alfa- en gammawetenschappen

Door het vorige kabinet is een brief gezonden aan de universiteiten (Kamerstuk 29338 nr. 30) waarin wordt verhelderd wat hun rol is bij valorisatie van onderzoek, het in maatschappelijke en economische waarde omzetten van kennis. In het debat hierover met de Tweede Kamer werd aandacht gevraagd voor een brede benadering van valorisatie, niet alleen economisch maar ook maatschappelijk. Ook wees de Kamer op het belang hierbij van alfa- en gammaonderzoek. Mijn voorganger heeft hierop aan de AWT advies gevraagd over een mogelijke aanpak voor valorisatie van alfa- en gammaonderzoek. Mijn standpunt naar aanleiding van dit advies (Kamerstuk 29338 nr. 60) is dat valorisatie in alfa- en gammawetenschappen er het meest mee is gediend als de aandacht wordt gericht op excellentie en stabiliteit in het onderzoek en onderwijs.

3.3 Stelsel en sturing

3.3.1 Het Nederlandse onderzoeksbestel

Voor het Nederlandse onderzoeksbestel draag ik primair de stelselverantwoordelijkheid die zich uiteraard uitstrekt tot de kwaliteit van het publiek gefinancierde onderzoek. Daarnaast is de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit verantwoordelijk voor een deel van de kennisinfrastructuur met als belangrijkste pijler Wageningen Universiteit en Research Centrum. Het Nederlandse onderzoeksbestel kent een groot aantal spelers en daarmee is het voor sommigen moeilijk het bestel als geheel te overzien. Het wordt al iets eenvoudiger wanneer we ons beperken tot de belangrijkste spelers in de publiek gefinancierde infrastructuur. In het meer fundamentele onderzoek zijn dit de universiteiten (en de daarmee verbonden onderzoeksinstituten) en de tweede geldstroomorganisaties NWO en de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW). NWO heeft als belangrijkste taak de kwaliteitsbevordering in het onderzoek en het bevorderen van massa. Daartoe zet NWO zo veel mogelijk onderzoeksmiddelen uit in open competitie. Ook beheert NWO een aantal fundamentele onderzoeksinstituten. Met het oog op de aansturing van de gehele onderzoeksketen van fundamenteel tot toegepast zijn in de loop der tijd regieorganen gevormd zoals ACTS (voor de chemie), het *Netherlands Genomics Initiative* en het regieorgaan ICT. Deze regieorganen zijn bij NWO ondergebracht.

De KNAW heeft een advies- en forumfunctie en wordt daarom ook wel het “geweten” van de wetenschap genoemd. De KNAW heeft, net als NWO, het beheer over een aantal fundamentele onderzoeksinstituten. Ook speelt de KNAW een belangrijke rol in de kwaliteitsbeoordeling van het onderzoek.

De Koninklijke Bibliotheek (KB) is bij wet aangewezen als nationale bibliotheek van Nederland. De KB is werkzaam op het terrein van het bibliotheekwezen en de informatieverzorging ten behoeve van het hoger onderwijs, wetenschappelijk onderzoek, openbaar bestuur en de uitoefening van beroep of bedrijf. De KB draagt zorg voor de nationale bibliotheekverzameling, bevordert de totstandkoming en instandhouding van nationale voorzieningen op het genoemde gebied en bevordert de afstemming met de overige wetenschappelijke bibliotheken. In haar nieuwe Beleidsplan 2006-2009 legt de KB voor de komende periode het accent op een drietal beleidsthema's. Allereerst is er aandacht voor de herpositionering van de (digitale) bibliotheek, waarbij de nadruk wordt gelegd op de Nederlandse geschiedenis, cultuur en samenleving en de ontwikkeling en vernieuwing van digitale diensten. Het tweede thema betreft de versterking van de nationale wetenschappelijke informatie-infrastructuur, met aandacht voor onder meer de permanente toegang tot wetenschappelijke informatie, massadigitalisering van bronnen voor de geesteswetenschappen en de nationale programma's voor digitalisering en conservering. Tot slot zal de KB in de komende jaren investeren in de verdere versterking van de internationale positie. Daarbij staan centraal de versterking van het internationale e-Depot, de oprichting van een Europese *Alliance for Permanent Access to the Digital Records of Science* in samenwerking met de *British Library*, en behoud en versterking van de internationale koppositie bij onderzoek op het gebied van digitale duurzaamheid.

STRATEGISCHE AGENDA

Verder neemt de Nederlandse overheid deel in een aantal verdragsorganisaties voor fundamenteel onderzoek: CERN voor hoge-energiefysica, ESA voor de ruimtevaart, ESO voor de astronomie en EMBL voor de moleculaire biologie.

In de meer toegepaste sfeer zijn er TNO, de Grote Technologische Instituten en, op het gebied van levenswetenschappen en natuurlijke hulpbronnen, Wageningen Universiteit en Researchcentrum (waarin het onderzoek en onderwijs van de universiteit Wageningen is verbonden met het onderzoek van de voormalige Dienst Landbouwkundig Onderzoek). Eveneens in de toegepaste sfeer zijn er instituten die zijn verbonden aan de departementen.

Het beeld van het Nederlandse onderzoeksbestel wordt nog meer geschakeerd wanneer ook wordt gekeken naar (min of meer) tijdelijke instituties en programma's en vormen van publiek-private samenwerking. Voorbeelden van publiek-private samenwerking zijn de consortia die ontstaan rond het Bsic-programma en andere FES-impulsen, voorbeelden van tijdelijke instituties zijn de Maatschappelijke en de Technologische Topinstituten. De veelheid van financieringsinstrumenten en daarmee verbonden beleidsdoelstellingen roept wel de vraag op of er niet te veel sturing is en of ons land wat betreft instituutsvorming niet is doorgeschoten. Daarop wordt ook ingegaan in het onlangs verschenen rapport van het Rathenau Instituut over publieke onderzoeksfinanciering.

3.3.2 Sturingsfilosofie: autonomie en transparante verantwoording

De (eerder omschreven) ambitie van dit kabinet is om het primaat van ongebonden en zuiver wetenschappelijk onderzoek te versterken. Als sturingsfilosofie kiest het kabinet, evenals voorgaande kabinetten, voor sturen op afstand. De universiteiten en de onderzoeksinstituten van NWO en KNAW zijn de plaats bij uitstek waar grensverleggend, ongebonden en zuiver wetenschappelijk onderzoek moet plaatsvinden en om die reden moeten universiteiten een grote mate van autonomie kennen, maar zij dienen wel transparante verantwoording af te leggen en de kwaliteit van het onderzoek goed zichtbaar te maken. Datzelfde geldt voor de tweede geldstroomorganisaties NWO en KNAW. De tweede geldstroom is onmisbaar om te zorgen voor (top)kwaliteit en voor focus en massa en daarom kiest dit kabinet ervoor te tweede geldstroom verder te versterken. Basis voor de door de overheid gehanteerde sturingsfilosofie van sturen op afstand vormen de strategische plannen van de onderzoeksorganisaties en het standpunt dat de minister daarop inneemt⁶³. Ook is de overheid in voortdurende (bestuurlijke) dialoog met universiteiten, tweede geldstroomorganisaties en met organisaties zoals TNO en de GTI's over (de uitvoering van) het beleid.

De keuze van het kabinet voor sturen op afstand en voor autonomie van instellingen legt de primaire verantwoordelijkheid bij de instellingen. Een belangrijk complement van de sturingsfilosofie is dan ook een goede en heldere verantwoording. De commissie dynamisering zegt hierover in haar eindrapport zich geen goed beeld te hebben kunnen vormen van de besteding van middelen aan de universiteiten en beveelt de universiteiten aan in de financiële verslaglegging op eenduidige wijze de aan onderzoek bestede uitgaven zichtbaar te maken. Mede met het oog op de publieke verantwoor-

ding van de besteding van onderzoeksmiddelen vindt het kabinet het niet gewenst dat deze situatie nog veel langer blijft voortduren. Ik zal daarom met de VSNU en de universiteiten afspraken maken over een transparante verantwoording. Daarnaast wil het kabinet zich, in verband met de grote verantwoordelijkheid die universiteiten dragen voor de kwaliteit van het onderzoek, en met het oog op de verantwoordelijkheid voor het wetenschapsbestel als geheel, een goed oordeel kunnen vormen over de kwaliteit, de efficiency en de effectiviteit van de door de universiteiten opgezette resultaatevaluaties en de wijze waarop de universiteiten deze in hun beleid en beheer vertalen. Het is met name niet goed mogelijk om aan de evaluaties een vergelijkend beeld tussen instellingen per discipline te ontleen. Ik overleg nu met de VSNU, NWO en KNAW over de mogelijkheden om dit wel te bereiken.

3.3.3 Keuzes maken in een sterk gedecentraliseerd bestel

Voor een deel stuurt de wetenschap zichzelf. Het belangrijkste sturingsmechanisme is nog wel dat van de onderzoekers zelf. Zij richten zich op het meest kansrijke onderzoek en weten zelf het beste waar hun beste vakgenoten werken en waar het klimaat voor hun onderzoek het gunstigste is. Zo zorgen zij ervoor dat “vanzelf” kernen ontstaan van excellent en grensverleggend onderzoek.

Het sturingsmechanisme van de onderzoekers zelf werkt echter alleen binnen wetenschapsgebieden. Voor de keuze tussen wetenschapsgebieden zijn andere mechanismen nodig, en moeten prioriteiten worden gesteld in de financiering. Om die keuzes binnen een sterk gedecentraliseerd onderzoeksbestel te kunnen maken en deze te laten aansluiten op de korte en lange termijn agenda's van de overheid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties is een aantal mechanismen ontwikkeld om nationale prioriteiten te stellen, massa te ontwikkelen op belangrijke thema's en aan te sluiten op de beleidsagenda's. Deze mechanismen moeten de komende periode verder worden ontwikkeld en versterkt.

Voorbeelden van dergelijke initiatieven in de universitaire wereld, veelal tot stand gekomen door een goed samenspel van de universiteiten met de overheid, zijn de federatie van de drie technische universiteiten, de federatie van de acht universitaire medische centra, de bovenuniversitaire onderzoekscholen en de sectorplannen voor de afzonderlijke wetenschapsgebieden. Ook binnen de Nederlandse organisatie voor wetenschappelijk onderzoek NWO is een aantal mechanismen ontwikkeld om focus en massa aan te brengen in het fundamenteel onderzoek, met de natuurkundeorganisatie Stichting Fundamenteel Onderzoek der Materie (FOM) als beste voorbeeld. Voor thematische gebieden zijn door de overheid samen met NWO regieorganen ingesteld en ondergebracht bij NWO op de terreinen genomics, ICT en ACTS (voor de chemie). Ook de Nederlandse organisatie voor gezondheidsonderzoek en zorginnovatie ZonMw is z'n mechanisme. Binnen deze organisatie wordt gewerkt vanuit een 'en-en'-benadering, waarin er zowel ruimte is voor ongebonden fundamenteel onderzoek als voor toepassingsgericht onderzoek. Verder kunnen ook Bsik-projecten een regisserende rol vervullen zoals NanoNed dit doet voor de nanotechnologieën. Met FES-geld is voorts een aantal tijdelijke topinstututen in het leven geroepen, zoals het Topinstituut Pharma en het Centre for Translational Molecular

Medicine (CTMM) met een kleine centrale organisatie die publiek-private onderzoeksprogramma's financieren met middelen van overheid, bedrijven en kennisinstellingen. In het toegepaste onderzoek moeten wetenschappers, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties elkaar meer opzoeken. Focus op bepaalde onderzoeksterreinen die voor de Nederlandse kenniseconomie van belang zijn is hierbij belangrijk. Ook dit kabinet zet in op een betere aansluiting van onderzoek op de kennisbehoeften, zowel vanuit maatschappelijke vraagstukken als vanuit de markt. Daarnaast zullen programma's worden ontwikkeld voor de aanpak van maatschappelijke vraagstukken. Hiermee wordt aangesloten bij de door het vorige kabinet ontwikkelde sleutelgebiedenaanpak ter versterking van de kenniseconomie. Voor het toepassingsgerichte onderzoek is verder bij de Nederlandse organisatie voor toegepast natuurwetenschappelijk onderzoek TNO en bij de Grote Technologische Instituten vraagprogrammering ingevoerd om het onderzoek beter te laten aansluiten op de kennisagenda's van overheid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties. En tot slot wordt bij de inbreng van Nederland in de onderhandelingen over de Kaderprogramma's van de Europese Unie met succes nagestreefd om de prioriteiten van de Unie te laten aansluiten op de sterke punten van het Nederlandse onderzoek. Deze mechanismen moeten verder worden ontwikkeld in het vervolg op de komende evaluaties van NWO en KNAW en de herijking van TNO.

Naast de wetenschappelijke dynamiek is er ook een maatschappelijke dynamiek, waarbij het gaat om belangrijke maatschappelijke vraagstukken, het leggen van strategische verbindingen tussen de overheid en de kenniswereld en de vraag welke kennisgebieden vitaal zijn voor onze samenleving, ook op langere termijn. Zaken die hierbij kunnen spelen zijn bijvoorbeeld de ontwikkeling van onderzoeksagenda's voor maatschappelijke vragen, het aangaan van lange termijn partnerships, kritische reflectie vanuit de wetenschap op ontwikkelingen in de samenleving en de overheid, en het op peil houden van kennis op voor ons land belangrijke gebieden. Uitgangspunt hierbij blijft overigens de wetenschappelijke kwaliteit. Een voorbeeld van maatschappelijke dynamiek in een internationale context is de bijdrage die de Nederlandse kennisinstellingen willen leveren aan het behalen van de Millennium Ontwikkelingsdoelen. Voorwaarde hiervoor is dat er goed wordt samengewerkt met onderzoekers uit ontwikkelingslanden⁶⁴.

3.3.4 Kwaliteitsbeoordeling

Het huidige beoordelingssysteem voor onderzoek is op basis van het SEP (Standard Evaluation Protocol) opgesteld door de VSNU, NWO en KNAW. De Meta Evaluatie Commissie Kwaliteitszorg Wetenschappelijk Onderzoek (MEC), toetst het proces en rapporteert aan de KNAW, VSNU en NWO. De resultaten van de SEP verschaffen veel inzicht in de kwaliteitsbeoordeling. Om inzicht te bieden in de kwaliteit, de efficiency en de effectiviteit van de door de universiteiten opgezette resultaat-evaluaties voor het onderzoek en de wijze waarop de universiteiten deze evaluaties vertalen in hun beleid en beheer voor de verschillende disciplines, is de MEC ingesteld. Een aantal elementen in de informatievoorziening ontbreekt nog. Met name is het niet goed mogelijk om aan de evaluaties een landelijk beeld tussen instellingen per discipline te ontleenen. Ik overleg nu met de VSNU, NWO en de KNAW over de mogelijkheden om dit wel te bereiken.

3-3-5 Evaluaties NWO en KNAW

Door de AWT is in het briefadvies naar aanleiding van de strategische plannen van TNO, NWO, KNAW en Koninklijke Bibliotheek (Kamerstuk 29338 nr 51) gewezen op de complexiteit in het onderzoeksbestel en is aangedrongen op heldere kaders. Daarnaast heeft de AWT een advies in voorbereiding over de governance van de onderzoeksinstituten. Bij de evaluaties van NWO en KNAW vraag ik eind dit jaar/begin volgend jaar een beknopt evaluerend advies over de rol van beide organisaties in het geheel van het wetenschapsbestel.

4 Financiële paragraaf strategische agenda hoger onderwijs-, onderzoek- en wetenschapsbeleid

Toelichting:

- ⋮ De oploop van de Enveloppemiddelen Coalitieakkoord is vanaf 2009 indicatief op de aanvullende post van het Rijk gereserveerd. Bij Kaderbrief/Voorjaarsnota vindt jaarlijks besluitvorming plaats over het per tranche beschikbaar stellen van deze middelen.
- ⋮ In de Enveloppemiddelen Coalitieakkoord is het bestuursakkoord, dat met de VSNU is gesloten in verband met de uitbreiding van de Vernieuwingsimpuls, verwerkt. De middelen 2008, zoals opgenomen in de ontwerpbegroting 2008, zullen nog d.m.v. een Nota van Wijziging worden geactualiseerd.
- ⋮ Bij enkele maatregelen HBO en WO zijn de middelen voor het hoger landbouwonderwijs inbegrepen.

STRATEGISCHE AGENDA

HBO		bedragen x € 1.000				
1. Ambitieuze studiecultuur		2008	2009	2010	2011	2012
Enveloppemiddelen Coalitieakkoord (CA):						
a. Minder uitval en kwaliteitsimpuls		6.667	20.000	33.333	43.333	43.333
b. Kwaliteitsverbetering docenten (verhoging scholingsgraad)		3.000	5.000	10.000	10.000	10.000
c. Verhoging studierendement niet-westerse allochtone studenten		4.000	8.000	12.000	17.000	17.000
d. Excellentie in onderwijs: binnen- en buitenlandse talent (HSP) *		p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
e. Excellentie in onderwijs: binnen- en buitenlandse talent (versterken opleidingen)				5.333	15.333	15.333
Subtotaal Enveloppemiddelen CA		13.667	33.000	60.666	85.666	85.666
Middelen uit eerdere begrotingen (Oud):						
f. Kwaliteitsverbetering docenten (promotievouchers hbo-docenten)		6.638	5.138	5.138	5.138	5.138
g. Excellentie in onderwijs: binnen- en buitenlandse talent (HSP) *		p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
h. Middelen versterking kennis-economie (Voorjaarsnota 2006) **		52.507	80.631	114.544	114.544	114.544
i. Middelen beroepskolom **		11.467	9.859	9.859	9.859	9.859
j. FES: Excellentie in onderwijs *		p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	
Subtotaal Oud		70.612	95.628	129.541	129.541	129.541
Subtotaal Enveloppemiddelen CA + Oud		84.279	128.628	190.207	215.207	215.207
2. Verbinding onderwijs & arbeidsmarkt		2008	2009	2010	2011	2012
Enveloppemiddelen Coalitieakkoord (CA):						
a. Nieuwe HBO-masters		5.000	10.000	10.000	20.000	20.000
b. Ondernemerschap (matching EZ)				7.500	7.500	
Subtotaal Enveloppemiddelen CA		5.000	10.000	17.500	27.500	20.000
Middelen uit eerdere begrotingen (Oud):						
c. Erkenning van verworven competenties		5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Subtotaal Oud		5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Subtotaal Enveloppemiddelen CA + Oud		10.000	15.000	22.500	32.500	25.000
3. Benutting van onderzoeksresultaten		2008	2009	2010	2011	2012
Enveloppemiddelen Coalitieakkoord (CA):						
a. Praktijkgericht onderzoek hbo (Raak + Lectoren en kenniskringen)			3.000	12.500	12.500	20.000
Subtotaal Enveloppemiddelen CA			3.000	12.500	12.500	20.000
Middelen uit eerdere begrotingen (Oud):						
b. Raak		11.300	11.300	11.300	11.300	11.300
c. Lectoren en kenniskringen		50.585	50.585	50.585	50.585	50.585
Subtotaal Oud		61.885	61.885	61.885	61.885	61.885
Subtotaal Enveloppemiddelen CA + Oud		61.885	64.885	74.385	74.385	81.885
		2008	2009	2010	2011	2012
Totaal Enveloppemiddelen CA		18.667	46.000	90.666	125.666	125.666
Totaal Oud		137.497	162.513	196.426	196.426	196.426
Totaal Enveloppemiddelen CA + Oud		156.164	208.513	287.092	322.092	322.092

* Zie Financiële paragraaf WO.

** Deze budgetreeks is (nog) niet gecorrigeerd voor loon- en prijsbijstelling(en).

STRATEGISCHE AGENDA

WO	bedragen x € 1.000				
1. Ambitieuze studiecultuur	2008	2009	2010	2011	2012
Enveloppemiddelen Coalitieakkoord (CA):					
a. Minder uitval en kwaliteitsimpuls*	1.333	2.000	14.667	21.667	21.667
b. Verhoging studierendement niet-westerse allochtone studenten				3.000	3.000
c. Excellentie in onderwijs: binnen- en buitenlandse talent (HSP) *	5.000	6.000	5.000	5.000	5.000
d. Excellentie in onderwijs: binnen- en buitenlandse talent (versterken opleidingen)			2.667	7.667	7.667
Subtotaal Enveloppemiddelen CA	6.333	8.000	22.334	37.334	37.334
Middelen uit eerdere begrotingen (Oud):					
e. Kwaliteitsverbetering docenten (promotie vouchers hbo-docenten)	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
f. Excellentie in onderwijs: binnen- en buitenlandse talent (HSP) *	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
g. Middelen versterking kennis-economie (Voorjaarsnota 2006) **	12.155	27.278	54.349	54.349	54.349
h. FES: Excellentie in onderwijs *	10.000	10.000	15.000	15.000	
Subtotaal Oud	32.155	47.278	79.349	79.349	64.349
Subtotaal Enveloppemiddelen CA + Oud	38.488	55.278	101.683	116.683	101.683
2. Maatschappelijke inbedding van onderzoek	2008	2009	2010	2011	2012
Enveloppemiddelen Coalitieakkoord (CA):					
a. 3TU's		2.000	12.000	15.000	15.000
Subtotaal Enveloppemiddelen CA		2.000	12.000	15.000	15.000
Middelen uit eerdere begrotingen (Oud):					
b. FES: 3TU's	10.066	10.066	10.066	10.066	
Subtotaal Oud	10.066	10.066	10.066	10.066	15.000
Subtotaal Enveloppemiddelen CA + Oud	10.066	12.066	22.066	25.066	
3. Primaat van ongebonden en zuiver wetenschappelijk onderzoek	2008	2009	2010	2011	2012
Enveloppemiddelen Coalitieakkoord (CA):					
a. Graduate schools	1.000	3.000	11.000	15.000	15.000
b. Alfa/Gamma-onderzoek	8.000	9.000	14.000	63.000	63.000
c. Kwetsbare opleidingen (geesteswetenschappen e.d.)		2.000	10.000	15.000	15.000
Subtotaal Enveloppemiddelen CA	9.000	14.000	35.000	93.000	93.000
Totaal Enveloppemiddelen CA	15.333	24.000	69.334	145.334	145.334
Totaal Oud	42.221	57.344	89.415	89.415	64.349
Totaal Enveloppemiddelen CA + Oud	57.554	81.344	158.749	234.749	209.683

* Middelen hebben betrekking op het gehele hoger onderwijs

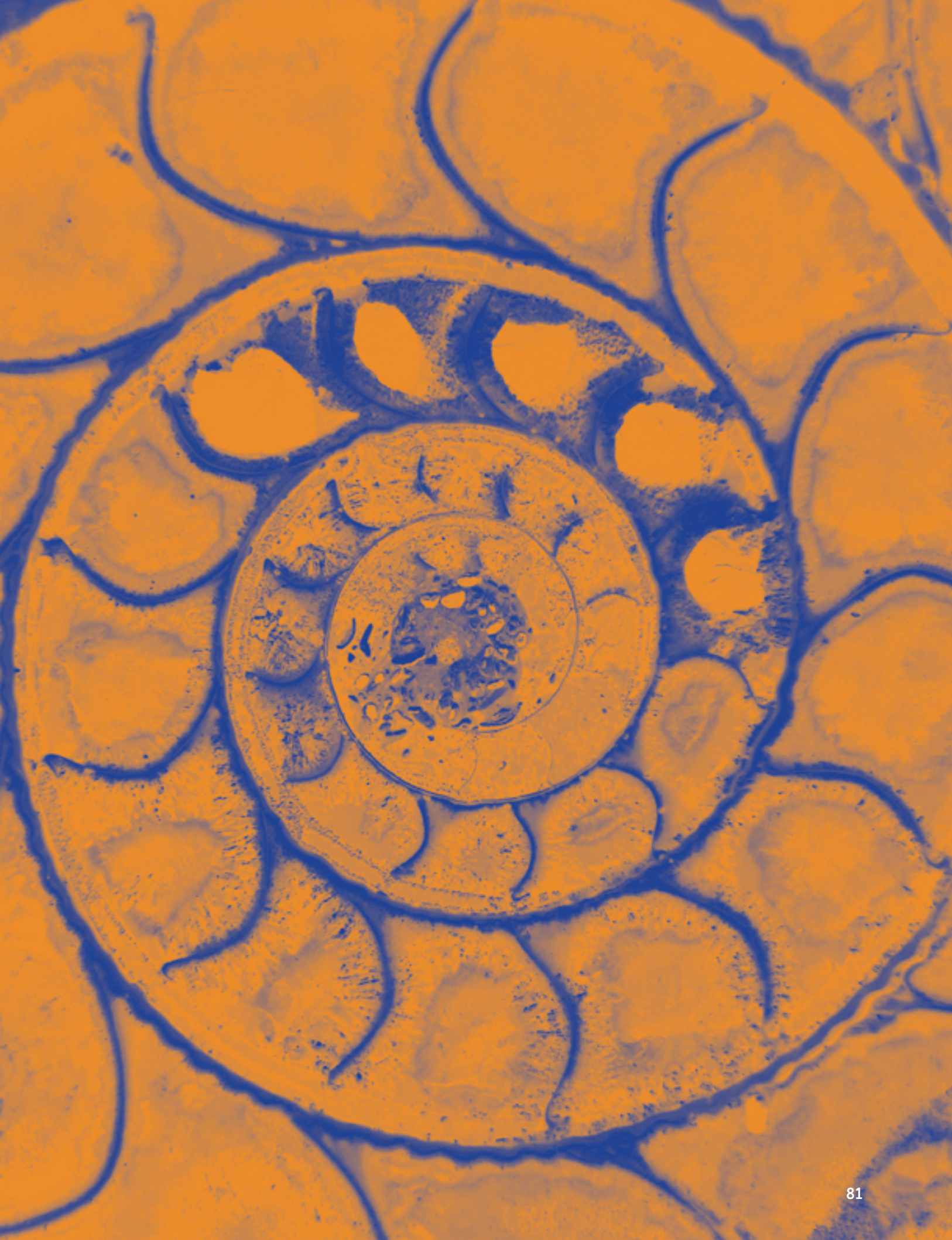
** Deze budgetreeks is (nog) niet gecorrigeerd voor loon- en prijsbijstelling(en).

STRATEGISCHE AGENDA

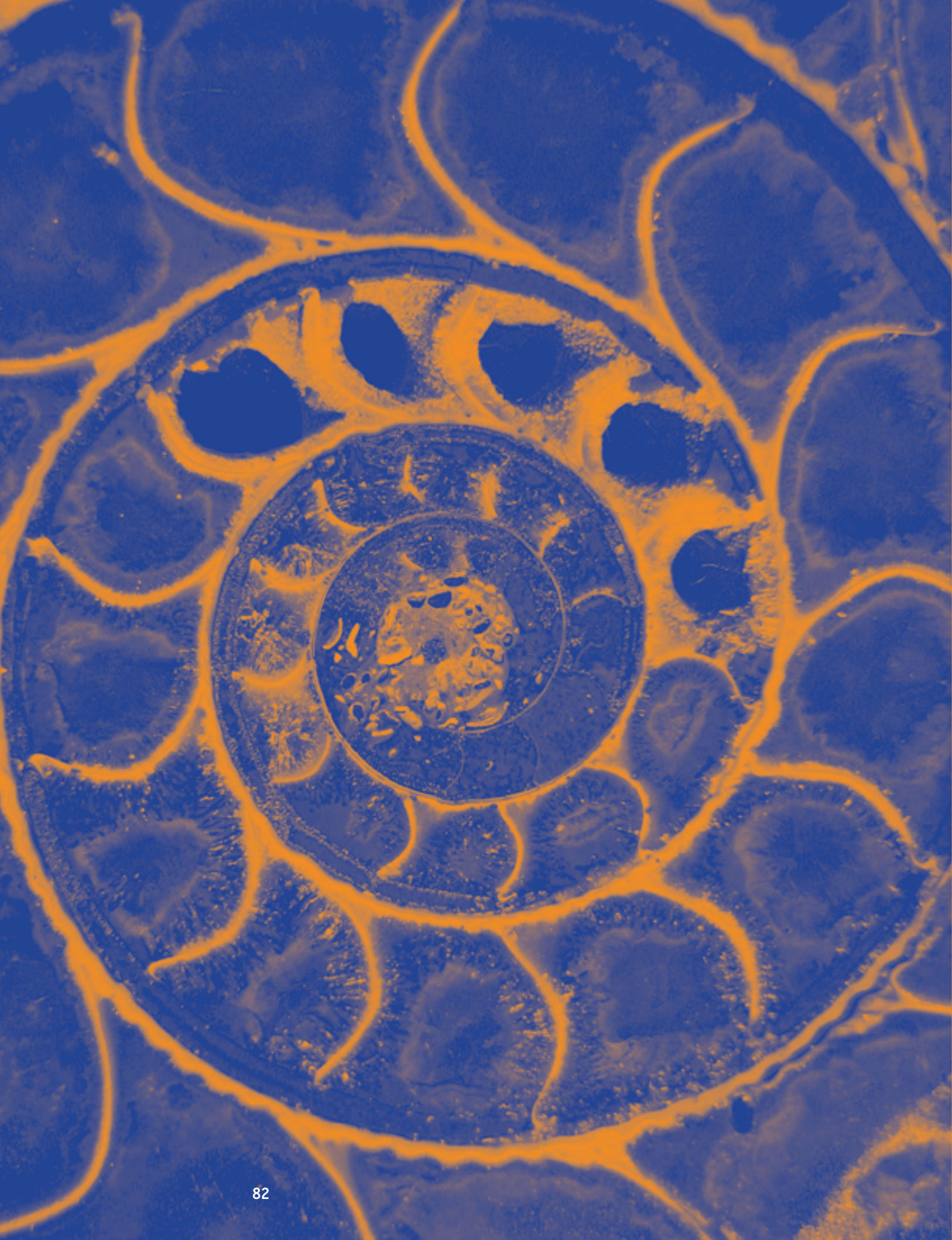
OWB

bedragen x € 1.000

1. Primaat van ongebonden en zuiver wetenschappelijk onderzoek	2008	2009	2010	2011	2012
Enveloppemiddelen Coalitieakkoord (CA):					
a. Vrouwelijke hoogleraren	1.000	2.000	2.000	2.000	2.000
b. Mozaïek			2.000	2.000	2.000
c. Grootschalige research infrastructuur	10.000	16.000	19.000	20.000	20.000
Subtotaal Enveloppemiddelen CA	11.000	18.000	23.000	24.000	24.000
Middelen uit eerdere begrotingen (Oud):					
d. Uitbreiding vernieuwingsimpuls (incl. smartmix)	75.000	150.000	150.000	150.000	150.000
Subtotaal Oud	75.000	150.000	150.000	150.000	150.000
Subtotaal Enveloppemiddelen CA + Oud	86.000	168.000	173.000	174.000	174.000
2. Nationale onderzoeksprioriteiten	2008	2009	2010	2011	2012
Enveloppemiddelen Coalitieakkoord (CA):					
a. FES: Genomics (nieuw FES geld)	12.000	33.000	37.000	41.000	41.000
Subtotaal Enveloppemiddelen CA	12.000	33.000	37.000	41.000	41.000
Middelen uit eerdere begrotingen (Oud):					
b. Genomics	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Subtotaal Oud	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Subtotaal Enveloppemiddelen CA + Oud	17.000	38.000	42.000	46.000	46.000
Totaal Enveloppemiddelen CA	23.000	51.000	60.000	65.000	65.000
Totaal Oud	80.000	155.000	155.000	155.000	155.000
Totaal Enveloppemiddelen CA + Oud	103.000	206.000	215.000	220.000	220.000

5 Noten

- ¹ hetgeen bijv. blijkt uit de citatie-impact van ons onderzoek, die 26% boven het wereldgemiddelde ligt
- ² In zijn rede *'Higher Education's Perfect Storm'* tijdens de UNU/UNESCO conferentie in Tokyo (29 augustus jl.) voorspelde UM-collegevoorzitter Jo Ritzen dramatische verschuivingen in het hoger onderwijs wereldwijd als gevolg van de demografische ontwikkelingen. In de ontwikkelde landen neemt het aantal jongeren niet toe, terwijl het aandeel van jongeren uit minderheidsgroepen steeds groter wordt. Daardoor zal de deelname aan het hoger onderwijs afnemen, terwijl de vraag naar hoogopgeleiden vanuit de arbeidsmarkt alleen maar groter wordt. Daar tegenover staat dat in de ontwikkelingslanden het aantal jongeren in de leeftijd van 18 tot 24 jaar juist groeit. Internationale studentmobiliteit zal in de toekomst niet meer vanzelfsprekend eenrichtingsverkeer zijn, van rijke naar arme landen. Ritzen waarschuwt voor een verschuiving van de kennisintensieve sector naar de ontwikkelingslanden die met een inhaalslag bezig zijn. Om deze 'Perfect Storm' het hoofd te kunnen bieden zijn volgens Ritzen maatregelen nodig: verhoging van de participatie in het hoger onderwijs, sturing van de internationale studentenmigratie ('brain circulation' in plaats van 'brain drain') en innovatie op basis van overheidsbeleid dat het mogelijk maakt voor universiteiten om ingrijpende hervormingen door te voeren.
- ³ Lambert & Butler, *The future of European Universities, Renaissance or decay*, juni 2006
- ⁴ Zoals geciteerd uit het artikel van Marijk van der Wende, *Globalisering en het hoger onderwijs: in ESB dossier, Globaliseren in Nederland*, juli 2007.
- ⁵ De Bologna-verklaring van juni 1999 is een afspraak tussen 46 Europese landen om hun stelsels van hoger onderwijs te hervormen. Het doel is om te komen tot een gemeenschappelijk en open Europees hoger onderwijs met onderling vergelijkbare graden en erkende diploma's. In de verklaring zijn de volgende doelstellingen opgenomen:
- ⋮ Studieprogramma's zullen worden opgebouwd in een *undergraduate* (bachelor) deel en een *graduate* (master) deel.
  - ⋮ Invoering van een systeem van studiepunten, zoals in het European Credit Transfer System (ECTS), om de mobiliteit van studenten te bevorderen.
  - ⋮ Bevordering van mobiliteit door het elimineren van belemmeringen voor de daadwerkelijke uitoefening van het recht op vrij verkeer voor studenten, docenten, onderzoekers en administratief personeel.
  - ⋮ Aanvaarding van een systeem van herkenbare en vergelijkbare graden, ook door middel van de invoering van het diplomasupplement.
  - ⋮ Bevorderen van vergelijkbare criteria en methodologieën, om te komen tot een Europese kwaliteitsgarantie.
- ⁶ Kamerstuk 29338 nr. 45.

STRATEGISCHE AGENDA

- ⁷ Shanghai Jiao Tong University, *Academic Ranking of World Universities (Shanghai Jao Tong ranking)*, 2006
- ⁸ Nuffic, *Internationale mobiliteit in het onderwijs in Nederland 2005*, 2006.
- ⁹ Idem noot 5 en Maiworm-Wachter, 2002, *English Language Taught Degree Programmes in European higher education*, Bonn
- ¹⁰ Zie ook brief OCW aan Tweede Kamer d.d. 31 mei 2007 naar aanleiding van de klachten van studentenorganisaties.
- ¹¹ Zoals geciteerd in de toespraak 'De beste universiteit van Europa' van dr. Alexander H.G. Rinnooy Kan, bij de opening van het academisch jaar 2006-2007.
- ¹² OECD Country Note, mei 2007, *"Thematic Review of Tertiary Education, The Netherlands"*
- ¹³ Zie ook brief OCW aan Tweede Kamer d.d. 31 mei 2007 naar aanleiding van de klachten van studentenorganisaties.
- ¹⁴ Inspectie van het Onderwijs, *Onderwijstijd in het hoger onderwijs*, mei 2007, NVAO, Jaarverslag 2006, en verder zie noot 2.
- ¹⁵ Zie o.a. *A Test of Leadership*, en Derek Bok, *Our Underachieving Colleges*.
- ¹⁶ CPB, *Excellence for productivity*, juni 2007.
- ¹⁷ Onderwijsraad, *Kwaliteit belonen in het hoger onderwijs*, juli 2007.
- ¹⁸ ITS, april 2006.
- ¹⁹ ROA, *Afgestudeerden van het hoger onderwijs in Nederland in vergelijking met andere landen: Resultaten van het REFLEX Project*, juli 2007.
- ²⁰ CPB, *Skill levels and productivity*, mei 2007.
- ²¹ Zie o.a. Lambert en Butler.
- ²² Zie o.a. Young Works, *Undercover vanuit de collegebanken*, mei 2007.
- ²³ Zie ook vorige noot.
- ²⁴ Zie o.a. nationale enquête 'Onderwijs aan het woord' van de Stichting Beroepskwaliteit en ander onderwijspersoneel (SBL), 2006.
- ²⁵ Opinieonderzoek over 'talentontwikkeling en elitevorming in het hoger onderwijs' door ITS/IOWO in opdracht van het Plusnetwerk, 2006.
- ²⁶ Met ingang van 2004 publiceert de overheid jaarlijks 'Kennis in Kaart'. Dit document bevat twee blokken. Het geeft aan hoe het staat met de kwaliteit, toegankelijkheid en doelmatigheid van het stelsel, én het beschrijft de voortgang ten aanzien van de belangrijkste beleidsdoelen van de minister van OCW.
- ²⁷ Kennisland, *Zes doorbraken voor de polder, Kenniseconomie-monitor 2006*, 2006.
- ²⁸ Onder de beroepsbevolking van een bepaalde leeftijdscategorie wordt door het CBS verstaan de bevolking die beschikbaar is voor de arbeidsmarkt voor een baan van tenminste 12 uur; dit zijn de werkenden plus de werklozen.
- ²⁹ CBS Statline (2006)
- ³⁰ Hierbij moet worden opgemerkt, dat dergelijke vergelijkingen in internationale statistieken niet helemaal betrouwbaar zijn.
- ³¹ Kerncijfers OCW 2002-2006, OCW 2007
- ³² 1-cijfer HO/Cfi
- ³³ SCO Kohnstamm Instituut, RISBO, 2006

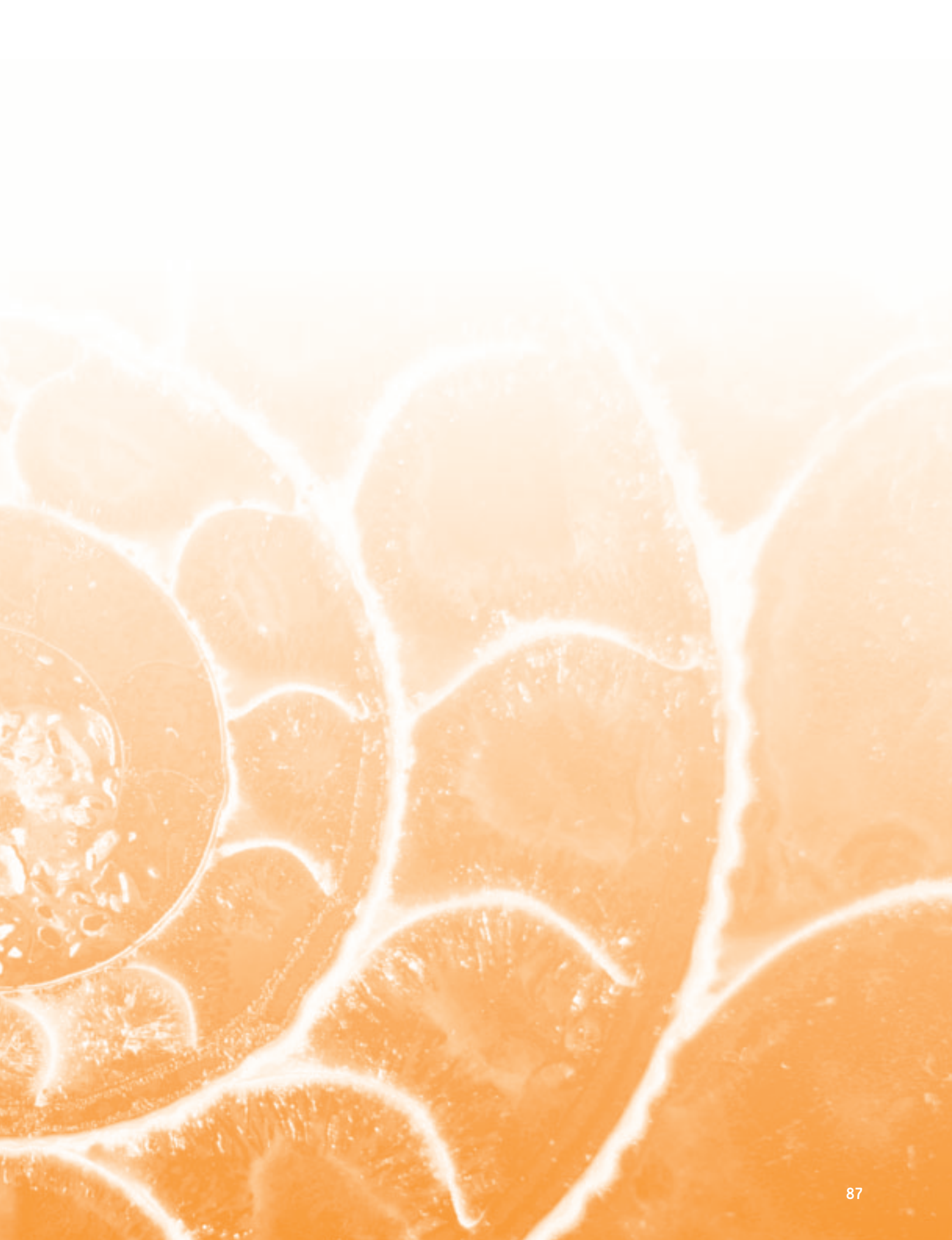

STRATEGISCHE AGENDA

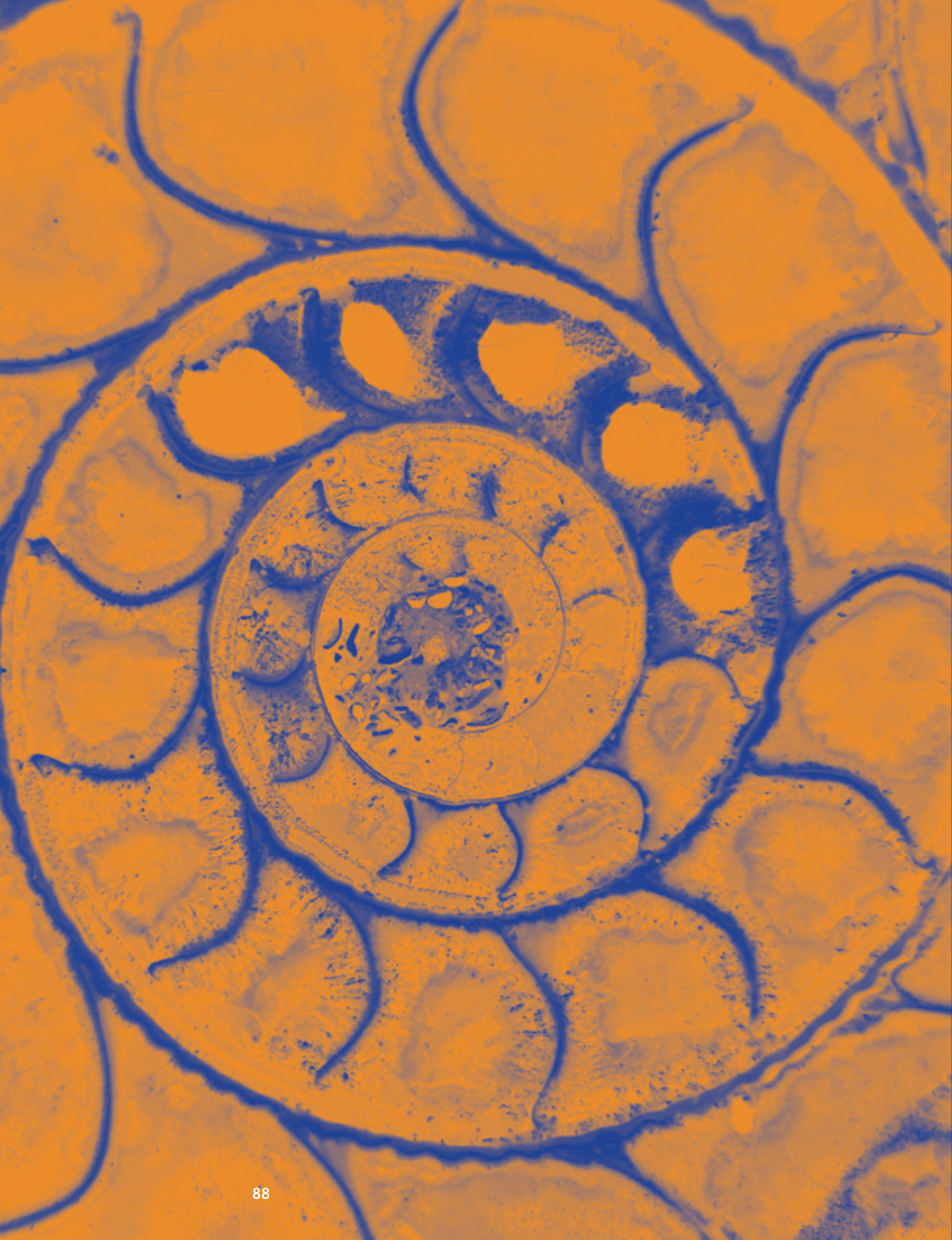
- 34 Zie verder brief OCW '2020: de helft van Nederland hoger opgeleid', juni 2006.
- 35 SCP, 2006, pag. 27. Er wordt hier bedoeld dat 11% van de 18-20-jarigen van de Turkse bevolkingsgroep in 1995 eerstejaars voltijdstudenten in het hoger onderwijs was. In 2005 was dat 24% van de 18-20 jarigen van de Turkse bevolkingsgroep.
- 36 CFI, 2006
- 37 CFI, 2006
- 38 OECD, *Territorial Review Randstad Holland*, april 2007
- 39 McKinsey&Company, *Versnellen arbeidsproductiviteitsgroei in Nederland, Erop of Eronder*, april 2007
- 40 Kennisland, *Kenniseconomiemonitor 2006*, 2006
- 41 ITS, kenmerken van topkwaliteit, 2006
- 42 Kennisland, 2006.
- 43 EIM, *Bedrijvendynamiek en werkgelegenheid, periode 1987-2006*, maart 2007
- 44 CBS, *Het Nederlandse ondernemingsklimaat in cijfers 2006*, mei 2006
- 45 EIM, *Global Entrepreneurship Monitor*, 2006, en Kennisland, 2006
- 46 Bedrijvendynamiek en werkgelegenheid EIM februari 2007
- 47 EIM, *Early development of entrepreneurial qualities; the role of initial education*, 2003
- 48 Bron EU commissie
- 49 TEA index 2004
- 50 EIM, *Early development of entrepreneurial qualities; the role of initial education*, 2003
- 51 Voorhoedescholen zijn scholen waar sprake is van integratie op 6 elementen: visie op ondernemerschap en ondernemendheid, hoogtepunten in het onderwijs, instellingscultuur, speciale kwaliteiten van docenten, samenwerking met de partners en faciliteiten van de instelling
- 52 Shanghai Jiao Tong University, *Academic Ranking of World Universities (Shanghai Jiao Tong ranking)*, 2006
- 53 Nuffic, *Internationale mobiliteit in het onderwijs in Nederland 2005*, 2006.
- 54 Idem noot 5 en Maiworm-Wachter, 2002, *English Language Taught Degree Programmes in European higher education*, Bonn
- 55 Ministerie van OCW, *Kennis in Kaart*, Kamerstuk 29410, nr. 43, november 2006 en *Studentenmonitor 2005*, Kamerstuk 30800-VIII, nr. 74
- 56 Recent nog merkte de OECD (March 2007, 56-59, 66) op: "The distinctive structure of governance at institutional level, with Executive Boards and Supervisory Boards, has significant strengths and as noted it is one that other nations might consider. "
- 57 Lambert & Butler, pag. 16.
- 58 De exacte formulering in het Coalitieakkoord luidt:
"Er komt na overleg met het onderwijs-veld op korte termijn één nieuw geïntegreerd wetsvoorstel voor bekostiging en besturing van hoger onderwijs en onderzoek. Dit wetsvoorstel zal o.a. aandacht besteden aan kwaliteitsverbetering en de positie van kwetsbare opleidingen. Tevens zal het uniforme, eenvoudige en handhaafbare bekostigingsregels bevatten die oneigenlijke bekostiging kunnen tegengaan en recht doen aan de positie van de student. Het wetsvoorstel leerrechten zal in afwachting van dit wetsvoorstel worden aangehouden."

- ⁵⁹ Met deze voorstellen beschouwt het kabinet de motie Slob/Visser uit 2006 afgedaan. In de motie werd de regering o.a. verzocht om ook na 2010 de onderwijsopslag te continueren.
- ⁶⁰ Onderwijsraad, *Kwaliteit belonen in het hoger onderwijs?*, juli 2007.
- ⁶¹ Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 2004, *Bewijzen van goede dienstverlening*
- ⁶² Twee recente evaluaties door buitenlandse deskundigen adviseren om de last van accreditatie te verminderen en meer ruimte te maken voor verbeterprocessen binnen de instellingen: Thematic Review of Tertiary Education, The Netherlands; OECD Country Note, May 2007 en het rapport van de Europese Evaluatiecommissie van de NVAO (in augustus te publiceren).
- ⁶³ Met deze strategische agenda rondt het kabinet het standpunt af op het strategisch plan van NWO. Al eerder werd een kabinetsreactie uitgebracht op het strategisch plan van TNO. Begin volgend jaar zal ook een standpunt worden ingenomen op de strategische plannen van de KNAW en de Koninklijke Bibliotheek.
- ⁶⁴ Zie 'Onderzoek en internationale samenwerking (KNAW, NWO-WOTRO, SAIL en VSNU), mei 2007.

6 Literatuur

- Bok, D., *"Our Underachieving Colleges"*, 2005
- Centraal Bureau voor de Statistiek, *"Het Nederlandse ondernemingsklimaat in cijfers 2006"*, mei 2006
- Centraal Bureau voor de Statistiek, *"Jaarboek onderwijs in cijfers 2006"*, januari 2006
- Centraal Planbureau, *"Skill levels and productivity"*, mei 2007
- Centraal Planbureau, *"Excellence for productivity"*, juni 2007
- Coalitieakkoord, *"Samen Werken, Samen Leven"*, februari 2007
- EIM (Onderzoek voor Bedrijf en Beleid), *"Bedrijvendynamiek en werkgelegenheid, periode 1987-2006"*, maart 2007
- EIM, *"Early development of entrepreneurial qualities; the role of initial education"*, 2003
- EIM, *"Global Entrepreneurship Monitor"*, 2006
- Europese Commissie, *"Bologna-verklaring"*, 1999
- Europese mededeling, *"De modernisering van universiteiten"*, 10 mei 2006
- Inspectie van het Onderwijs, *"Onderwijstijd in het hoger onderwijs"*, mei 2007
- ITS/IOWO, *"Kenmerken van topkwaliteit in het hoger onderwijs"*, mei 2006
- ITS/IOWO, *"Opinieonderzoek over 'talentontwikkeling en elitevorming in het hoger onderwijs' in opdracht van het Plusnetwerk"*, 2006
- Kennisland, *"Kenniseconomie Monitor 2006: 'Zes doorbraken voor de polder'"*, 2006.
- De Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW), *"Vensters op de wereld, De studie van de zogenoemde 'Kleine Letteren' in Nederland"*, 2002.
- Lambert, R. en Butler, N., *"The future of European universities: renaissance or decay?"*,
- Maiworm, F., Wächter B., *"English Language Taught Degree Programmes in European higher education"*, 2002.
- McKinsey&Company, *"Versnellen arbeidsproductiviteitsgroei in Nederland, Erop of Eronder"*, april 2007.
- Ministerie van OCW, Kamerstuk 30800 VIII, nr. 140, *Brief inzake klachten van studenten vo, mbo en ho*, mei 2007
- Ministerie van OCW, Kamerstuk 29 410, nr. 14, *"2020: de helft van Nederland hoger opgeleid"*, juni 2006
- Ministerie van OCW, Kamerstuk 29410, nr. 43, *"Kennis in Kaart 2006"*, november 2006
- Ministerie van OCW, Kamerstuk 30800-VIII, nr. 74, *"Studentenmonitor 2005"*, november 2006
- Nuffic, *"Internationale mobiliteit in het onderwijs in Nederland 2005"*, 2006
- NVAO (rapport van de Europese Evaluatiecommissie), *"Report of the committee for the review of the NVAO"*, september 2007
- NVAO, *"Jaarverslag 2006"*, 2007

STRATEGISCHE AGENDA

OECD (March 2007, 56-59, 66): *"The distinctive structure of governance at institutional level, with Executive Boards and Supervisory Boards, has significant strengths and as noted it is one that other nations might consider. "*

OECD Country Note, *"Thematic Review of Tertiary Education, The Netherlands"*, mei 2007

OECD, *"Territorial Review Randstad Holland"*, april 2007

Onderwijsraad, *"Betere overgangen in het onderwijs"*, december 2005

Onderwijsraad, *"Kwaliteit belonen in het hoger onderwijs?"*, juli 2007

Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (Universiteit Maastricht), *"Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2004"*, september 2005

Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, *"Afgestudeerden van het hoger onderwijs in Nederland in vergelijking met andere landen: Resultaten van het REFLEX Project 2007"*, juli 2007

ResearchNed bv, *"Beleidsprioriteiten hoger onderwijs, Een opiniepeiling onder studenten"*, maart 2007

Rinnooy Kan, dr. Alexander, toespraak *'De beste universiteit van Europa'*, opening van het academisch jaar 2006-2007, september 2006.

SCO Kohnstamm Instituut, RISBO, *"Reken- en Taalvaardigheid van Instromers Lerarenopleiding Basisonderwijs"*, mei 2006

Shanghai Jiao Tong University, *"Academic Ranking of World Universities" (Shanghai Jiao Tong ranking)*, 2006

Sociaal en Cultureel Planbureau, *Investeren in vermogen, hoofdstuk 2, "Op weg naar een hogeronderwijsdiploma"*, 2006.

Stichting Beroepskwaliteit en ander onderwijspersoneel (SBL), *Nationale enquête 'Onderwijs aan het woord'*, 2006.

Global Entrepreneurship Monitor (GEM), *"TEA (Total Entrepreneurial Activity index) index 2004"*

U.S. Department of Education, *"A Test of Leadership, Charting the Future of U.S. Higher Education"*, september 2006,

Wende, prof. dr. M. van der, *"Globalisering en het hoger onderwijs"* uit ESB dossier, Globaliseren in Nederland, juli 2007

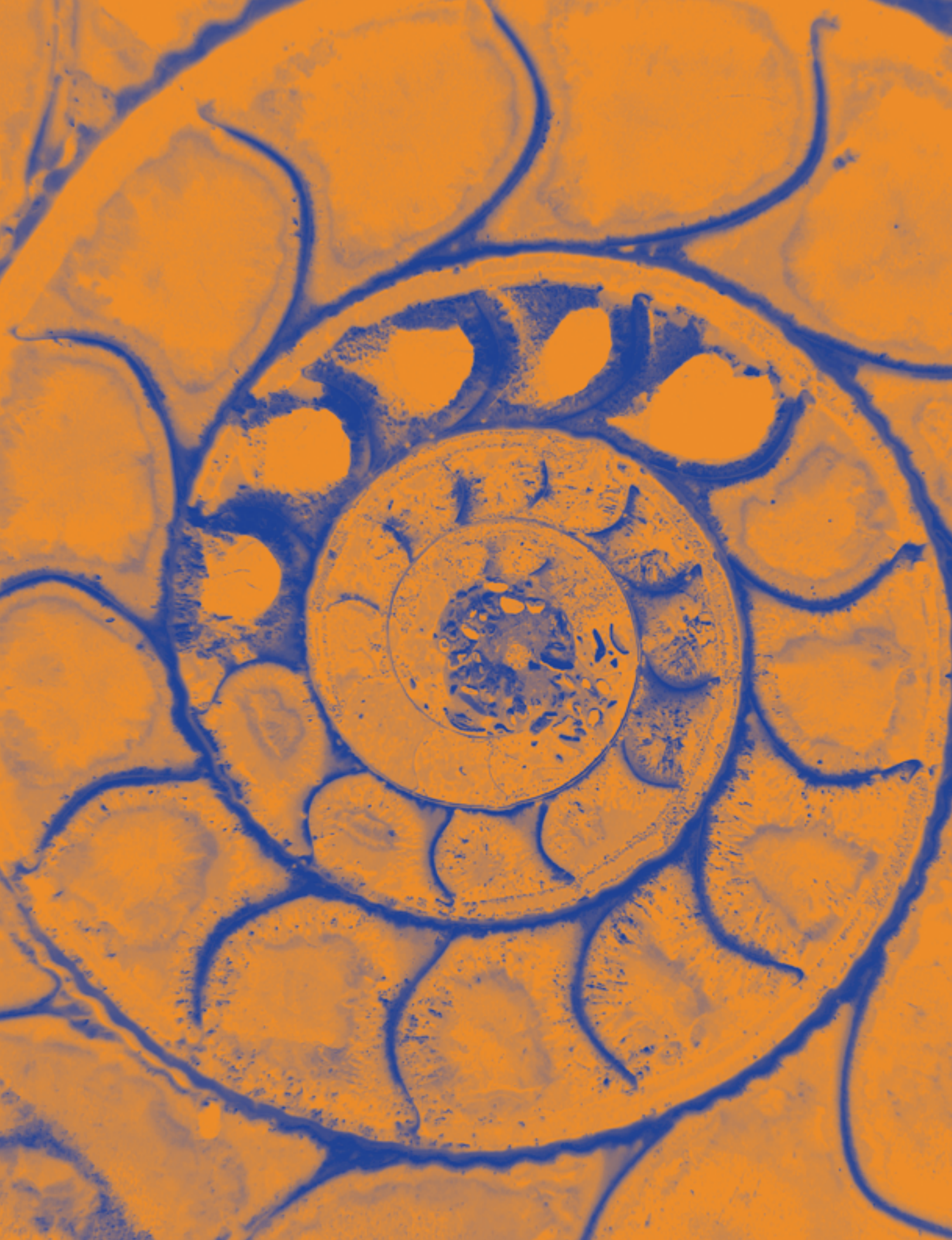
Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, *"Bewijzen van goede dienstverlening"*, 2004.

Young Works, *"Undercover vanuit de collegebanken"*, mei 2007.

STRATEGISCHE AGENDA

STRATEGISCHE AGENDA

**Publicatie van het Ministerie van
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap**

Productie
Leo Wijnhoven
Directie Hoger Onderwijs en Directie Onderzoek -en Wetenschapsbeleid.

Vormgeving
Maarten Balyon grafische vormgeving, Zoeterwoude

Druk
Koninklijke De Swart, Den Haag

Uitgave
November 2007

Nabestellen
Postbus 51-infolijn
Telefoon 0800-8051 (gratis) of www.postbus51.nl

ISBN
978-90-5910-514-0

Prijs
€ 16,00

Zie ook:
www.minocw.nl/wetenschap

OCW37.092/2500/08BK2007B025